

Vysokoškolská učebnica k predmetu

KERAMIKA

LENKA LIPÁROVÁ

Vysokoškolská učebnica k výberovému predmetu

Keramika

a tvorba z prírodných materiálov

Lenka Lipárová

2026

Táto vysokoškolská učebnica je výstupom riešenia projektu „Stratégie vo výtvarnej edukácii 3 - rozvoj didaktických kompetencií študentov v študijných programoch PF UMB s orientáciou na pedagogickú prax“ (KEGA 013UMB4/2024) podporeného Kultúrnou a vzdelávacou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, ktorého zodpovednou riešiteľkou je PaedDr. Renáta Pondelíková, PhD.

Názov:	Keramika a tvorba z prírodných materiálov Vysokoškolská učebnica
Autorka:	Mgr. Lenka Lipárová, PhD.
Recenzenti:	Eva Hnátová, ArtD., akad. mal. doc. PaedDr. Ivana Rochovská PhD.
Grafická úprava:	Mgr. Lenka Lipárová, PhD.
Odborná konzultantka:	Mgr. Art. Janette Skybová
Obrazový materiál:	fotografie prác študentov a zábery z dielne PF UMB
Vydalo:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta
Rok:	2026
Počet strán:	80

DOI: 10.24040/2026.9788055723549

<https://doi.org/10.24040/2026.9788055723549>

ISBN 978-80-557-2354-9

© Lenka Lipárová <https://orcid.org/0000-0002-2927-297X>

Táto publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International Licence CC BY-ND (uviedenie autora – bez odvodeného obsahu).

OBSAH

AKO PRACOVAŤ S UČEBNICOU	6
1 KERAMIKA V KULTÚRNOM KONTEXTE	10
KERAMIKA V DÁVNEJ HISTÓRII	10
KERAMIKA V REGIÓNOCH SLOVENSKA	14
KERAMIKA OKOLO NÁS	17
KERAMIKA V MODERNÝCH TECHNOLOGIÁCH	20
KERAMIKA VO VZDELÁVANÍ A V POMÁHAJÚCICH PROFESIÁCH	22
NACHÁDZANIE INŠPIRÁCIE	28
VYJADROVANIE JAZYKOM KERAMIKY	30
2 KERAMICKÁ DIELŇA – PRAVIDLÁ PRE BEZPEČNÚ A TVORIVÚ PRÁCU	32
NÁSTROJE V KERAMICKEJ DIELNI	34
HLINA AKO VEČNÝ MATERIÁL	42
ZÍSKAVANIE HLINY Z PRÍRODY	44
RECYKLÁCIA HLINY V DIELNI A JEJ KONZISTENCIA	47
VYPAĽOVANIE KERAMIKY	48
3 TECHNIKY TVORENIA Z HLINY	50
LEPENIE ČASTÍ V KERAMIKE POMOCOU ŠLIKRA	50
MODELOVANIE Z HRUDY HLINY	51
FIGÚRA A POHYB	51
HLAVA A VÝRAZ	53
NÁDOBY	54
HADÍKOVÁ TECHNIKA	56
MODELOVANIE Z PLÁTU	57
TOČENIE NA KRUHU	59
PRÁCA S FORMOU – POZITÍV A NEGATÍV	60
POSTUP ODLIEVANIA ZO SADRY	61

REPLIKA STAROVEKEJ HRY UR	64
GLAZOVANIE	68
UKÁŽKY PRÁC ŠTUDENTOV A REFLEXIE ICH SKÚSENOSTÍ	71
ODPORÚČANÁ LITERATÚRA A SLOVO NA ZÁVER	76
POUŽITÁ LITERATÚRA	79

AKO PRACOVAŤ S UČEBNICOU

Na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici je bohatá tradícia v príprave učiteľov výtvarného umenia. Aktuálne nie je otvorený študijný program zameraný na výtvarnú výchovu, ale možnosti výtvarnej realizácie pre študentov na UMB zostávajú v podobe výberových predmetov. V ponuke celouniverzitných výberových predmetov UMB je aj *Keramika a tvorba z prírodných materiálov*, ktorý umožní dotyk so svetom umenia v priestoroch Pedagogickej fakulty aj študentom iných fakúlt UMB a rôznych študijných programov.

Cieľom tejto učebnice je poskytnúť študentom teoreticko-informačný vstup do témy práce s hlinou a procesmi keramickej tvorby. Téma je veľmi dobre spracovaná, a to v odbornej (kunsthistorickej, technologickej) aj popularizačnej literatúre. Z veľkého množstva informácií vyberáme pre tento text tie, ktoré môžu pomôcť preniknúť do témy aj študentovi bez akýchkoľvek predchádzajúcich vedomostí a skúseností s keramikou a sprostredkovať mu praktické postupy realizované v dielni. Učebnica má za cieľ:

- ~ poskytnúť **základnú orientáciu v téme**,
- ~ sústrediť **informácie** potrebné pre štúdium výberového predmetu,
- ~ ukázať **príklady z dejín umenia** a nasmerovať k samostatnému štúdiu histórie kultúry,
- ~ vysvetliť **praktické zadania** a poskytnúť námety na vlastné tvorivé projekty,
- ~ položiť **otázky** na overenie pochopenia tém a osvojenia si poznatkov,
- ~ povzbudiť k **objavovaniu** v oblasti výtvarnej kultúry a tvorby.

Je potrebné chápať, že výberový predmet má charakter vzdelávacej aktivity, a preto má dosahovanie výsledkov vzdelávania (uvedené na nasledujúcej strane a v infoliste predmetu) prednosť pred samotnou výrobou umeleckých, či úžitkových predmetov. V dielni je síce možné vyrobiť a odnieť si vlastný vypálený výrobok, avšak výroba nie je hlavným cieľom vzdelávania, ale skôr jeho pridanou hodnotou. Významným cieľom tohto predmetu je aj rozvíjanie kritického myslenia, a to najmä vo vzťahu k zdrojom, z ktorých čerpáme poznatky a inšpirácie k vlastnej tvorbe. Preto táto učebnica sleduje zámer vyhľadávať informácie a ukážky aj na virtuálnych zdrojoch, kde je však nevyhnutná opatrnosť a schopnosť rozlišovať spoľahlivé pramene. V kultúrnych inštitúciách sú diela odborne a časom prehodnotené, a preto sa môžeme skôr spoliehať na kvalitu zdroja. Dobrou príležitosťou na diskusie a prípadne vyjasnenie kvality zdrojov je práve náš predmet.

Na prezenčných hodinách predmetu *Keramika a tvorba z prírodných materiálov* sa pracuje na výtvarných zadaniach, z ktorých si možno vybrať podľa vlastného záujmu, predchádzajúcich skúseností

a tvorivého potenciálu. Zadania sú koncipované tak, aby študenti prostredníctvom vlastnej praktickej skúsenosti objavovali princípy práce s materiálmi a nástrojmi a učili sa uvažovať v kontexte umenia.

Pre úspešné absolvovanie predmetu má každý študent povinnosť svoju prácu dokumentovať, reflektovať a zdieľať v elektronickom kurze k predmetu¹. Odporúča sa dokumentovať proces tvorby (napr. rozpracovaný alebo nedokončený výtvor) aj výsledný hotový, alebo vypálený výrobok. Študent sa môže rozhodnúť, či si hotový výrobok dá vypáliť, alebo nie. Spolu s textom učebnice je k dispozícii aj podporný študijný materiál v podobe elektronického kurzu v systéme LMS Moodle, kde si študenti zvolia termín v rozvrhu a pracujú na zadaniach, čím dosahujú výsledky vzdelávania. Pre absolvovanie predmetu sú možné **dva plány plnenia podmienok**: základný a rozšírený.

Základný plán formou teoretickej (zdroje na štúdium a písomné odpovede v LMS Moodle) a praktickej prípravy (v modelovni PF UMB). Študent dosiahne tieto výsledky vzdelávania:

1. *ovláda zásady bezpečnosti pri práci v keramickej dielni,*
2. *pozná pôvod materiálov, vie charakterizovať ich vlastnosti a vie zvoliť materiál pre svoj zámer,*
3. *chápe princíp recyklácie hlíny a vie upraviť jej vlastnosti,*
4. *vie pripraviť pracovné prostredie, starať sa o nástroje a udržiavať hlinu,*
5. *vyskúša zvolené postupy pri práci s hlinou,*
6. *rozozná povrchové úpravy keramiky,*
7. *nachádza príklady diel z keramiky v dejinách umenia,*
8. *dokumentuje a reflektuje svoje tvorivé postupy a dospeje k vlastnému riešeniu zvoleného zadania.*

Rozšírený plán – má okrem teoretickej a praktickej prípravy aj pedagogicko-metodický rozmer, a to formou participácie na vedení *krúžku Keramiky* pre deti. Študent dosiahne okrem základných výsledkov navyše tieto výsledky:

9. *dokáže sprevádzať deti pri tvorbe z hlíny, spolupracovať v skupine a reflektovať tvorivý proces z pedagogického nadhľadu,*
10. *posúdi vhodnosť a zvládnuteľnosť výtvarného postupu pre zvolený vek dieťaťa,*
11. *rozozná a vie posúdiť náročnosť na prípravu učiteľa a tvorivý potenciál aktivity.*

Na hodinách sa realizujú postupy vhodné pre záujmovú činnosť detí a dospelých. Predstavu o praktickej náplni približujeme zoznamom úloh, ktoré sa v tomto predmete počas semestra prakticky

¹ e-kurz pre zimný semester: <https://lms.umb.sk/course/view.php?id=5968>
e-kurz pre letný semester: <https://lms.umb.sk/enrol/index.php?id=6852>

riešia. **Praktické zadania a úlohy sú v texte zvýraznené červenou farbou a viažu sa k úlohám v elektronických kurzoch.**

Zamyslite sa, ako môžete využiť skúsenosti s tvorením z hliny vo svojej budúcej profesii.

Vyhľadajte keramický artefakt v dejinách umenia.

Hľadajte v domácnostiach príklady typickej keramiky a poznajte jej pôvod.

Vyhľadajte keramickú dielňu v regióne, odkiaľ pochádzate.

Navštívte múzeum alebo galériu v blízkosti bydliska.

Uvedomte si zásady bezpečnosti v dielni.

Zorientujte sa v materiáloch a nástrojoch používaných v keramickej dielni.

Recyklujte stvrdnutú hlinu a vráťte ju do plastickej podoby.

Vymodelujte nádobu z hrudy hliny technikou tvarovania v rukách.

Uvažujte a rozoznávajte výrobný postup na nádobách.

Vymodelujte hlavu a uvažujte o hodnote výrazu.

Modelujte figúru.

Vyvalkajte plát a posúďte možnosti jeho tvarovania, ohýbania a spájania.

Vymodelujte nádobu z plátu.

Pracujte s hrnčiarskym kruhom a pokúste sa vytočiť menšiu nádobu.

Vypálený výrobok upravte glazovaním.

Vyskúšajte si prácu so sadrovou formou.

Vytvorte z hliny formu na odliatie sadrového reliéfu.

Navrhňte sadrovú formu pre natláčanie hliny do formy.

Spolupracujte v skupine a vytvorte repliku starovekej hry z mesta Ur.

Zamyslite sa nad tým, ako je dielo vytvorené. Popíšte výtvarný jazyk.

V témach siahame do histórie dejín umenia a remesiel, artefakty z minulosti sa nám môžu takto prihovoriť prostredníctvom vlastnej tvorivej práce s materiálom. Cez praktické úlohy sa dostaneme od

praveku po dnešok. Zamyslíme sa spolu nad schopnosťou človeka žiť a reagovať na prostredie. Zámerom je tiež rozvíjať vizuálne a kritické myslenie prostredníctvom posilňovania vlastných tvorivých zdrojov. Môžeme porovnávať umenie v rôznych kultúrach, objavovať ich estetický význam a hľadať nové možnosti ich uplatnenia pre svoj osobný rast. Je tu príležitosť experimentovať a podporiť vlastnú inšpiráciu. Tvorbu vnímame ako otvorený priestor pre osobný rozvoj, kde je rovnako dôležitý proces ako výsledok.

Lenka Lipárová

1 KERAMIKA V KULTÚRNOM KONTEXTE

Názov keramika pochádza pravdepodobne z gréckych slov „*keramos*“ hlina, hrnčiarske výrobky a „*kerameus*“ = hrnčiar. Pre tento názov bolo základom slovo „*keras*“ – vosk (tvárny materiál) alebo „*keras*“ = roh, nádoba na pitie. Niektoré zdroje dokonca uvádzajú, že pojem keramika mohol vzniknúť z indického sanskrtu, v ktorom znamenal horenie či pálenie (Rada, 2007). Pod pojmom **keramika** dnes chápeme odbor výtvarného umenia, remesla a zároveň technologickú oblasť, ktorá sa zaoberá spracovaním anorganických, nekovových materiálov na báze ílov. Základným technologickým procesom je tvarovanie keramickej hmoty a jej následné sušenie a výpal pri vysokých teplotách, čím dochádza k spekaniu materiálu a k vzniku trvalých fyzikálnych a chemických vlastností.

Keramiku delíme podľa funkcie na **voľnú - umelecká keramika** a **užitú keramiku**. Voľná keramika slúži najmä na umelecké a estetické účely, nemusí byť praktická ani použiteľná, vyjadruje myšlienku, emóciu, fantáziu autora. **Ide** napríklad o keramické plastiky a sochy, objekty a experimentálne keramické formy. **Užitá keramika**. Má praktickú funkciu – slúži na každodenné používanie. Dôležitá je funkčnosť aj vzhľad. Napríklad: tanieri, hrnčeky, misy, vázy, kvetináče, dlaždice, obkladačky. Vyrába sa priemyselne, ale môže byť aj ručne vytvorená. Rada (2007, s.7) delí keramiku na **hrubú** a **jemnú**. My sa budeme zaoberať jemnou a pracovať v menších objemoch. Keramika ako druh výtvarného umenia vyjadruje kvality a myšlienky jej vlastným výtvarným jazykom.

KERAMIKA V DÁVNEJ HISTÓRII

Objav keramiky bol výsledkom postupného pozorovania vlastností hliny a ohňa. Pravekí ľudia už bežne používali oheň na prípravu potravy a ochranu. V jeho blízkosti sa pravdepodobne začal aj príbeh keramiky. Všimli si, že vlhká hlina je tvárna a dá sa dobre tvarovať. Používali ju na utesňovanie obydlí z vetiev stromov, či vystielanie ohnísk. Je možné, že prvá vypálená nádoba vznikla náhodou. Mohlo sa to stať takto: košík z prútia vystlali hlinou, aby v ňom mohli uskladniť bobule bez toho, aby vypadávali cez medzery. Možno sa však stalo, že košík sa ocitol príliš blízko ohňa alebo doň spadol. Výplet z prútia zhorel, no vrstva hliny sa v žiari pahreby vypálila a po vychladnutí zostala tvrdá a pevná. Všimli si, že hlina sa stala pevnejšou a to viedlo k nápadu zámerne hlinu tvarovať a vypaľovať. Postupne sa naučili výrobky vystavovať dostatočne silnému ohňu a objavovali podstatu výroby keramiky – premena mäkkej usadenej horniny na trvácný materiál (podobný premeneným horninám) pomocou ohňa.

Asi pred 25000 rokmi človek žil loveckým spôsobom života, nemal potrebu skladovať potraviny v nádobách. Žil z ruky do úst. Preto najstaršie dôkazy schopnosti ľudí tvarovať a vypaľovať hlinu súvisia s magickými rituálmi.

Idoly v náboženstve pravekých, starovekých a natívnych kultúr mali funkciu kultového predmetu (alebo predmetu vkladaného do hrobu), majú podobu človeka, zvieraťa, nereálnej bytosti alebo veci, a ktorej sa preukazuje úcta. Mohlo ísť o magický prostriedok na získanie nejakej vlastnosti božstva, napr. plodnosti) V našom kultúrnom regióne môžeme byť hrdí na svetoznámy nález v Dolných Věstonicích z obdobia praveku zobrazujúci ženu – matku.

Věstonická venuša je keramická soška ženy z mladého paleolitu, považovaná za najstaršiu známu keramickú plastiku na svete. Jej objav vyvrátil predstavu, že keramika v paleolite ešte neexistovala. Soška meria 11,5 cm, je vyrobená zo zmesi hliny a vápenca a obsahuje aj kúsky uhlíkov a kostí. Charakteristické sú štylizované tvary tela. Nachádza sa na nej otlačok prsta asi desaťročného dieťaťa a diery na temene, pravdepodobne na

upevnenie peria (viď [video](#) Moravského zemského múzea v Brne). Věstonická venuša bola objavená pred sto rokmi, v roku 1925 na svetoznámej lokalite kultúry lovcov mamutov, a to v hrubej vrstve popola centrálného ohniska. Dva kusy sošky ležali vedľa seba. V ohnisku pravdepodobne dochádzalo k zámernému ničeniu hodnotných predmetov, o čom svedčí niekoľko stoviek prepálených nástrojov z ceneného dovážaného pazúrika. Význam paleolitických venuší nie je známy, rozhodne však nešlo o sexuálne fetiše. Pravdepodobne rôznym spôsobom súviseli so ženským svetom, a to nielen s erotikou a materstvom, ale aj s predchádzajúcim a neskorším životom ženy. V poslednom období bola figúrka detailne skúmaná počítačovou tomografiou, senzačné poznatky však, ako sa uvádza na stránkach jej domovského múzea, nemožno očakávať. Soška je uložená v Moravskom zemskom múzeu v Brne v zbierkach ústavu *Anthropos*. Vystavovaná je veľmi zriedka a v expozícii je nahradená kópiou.

*Jedna z najstarších keramických sošiek Věstonická venuša nájdená r. 1925
(zdroj: wikipédia)*

V 9. – 7. tisícročí p. n. l. zmena pri obstarávaní obživy viedla k vzniku ďalších nadväzných činností. Stavby väčších obytných domov boli pôvodne zhotovované z prútia oblepeného hlinou, neskôr sa ich múry stavali z jednotlivých vrstiev ubitej hliny. Až postupne sa objavili prvé stavby z hlinených sušených tehál.

Vznik **hrnčiarstva** bol podmienený potrebami ľudstva v období rozvoja poľnohospodárstva, preto sa v rôznych kultúrach vyvíjal paralelne. Pestovanie plodín a chov domácich zvierat priniesol potrebu používania nádob na uskladnenie potravín na dlhšiu dobu. Najstaršie známe keramické nádoby boli objavené v čínskej provincii Ťiang-si a datujú sa do roku 18000 pred n. l. Ďalšie rané neolitické keramické artefakty sa našli v Japonsku v období Džómon (10500 p. n. l.), na ruskom Ďalekom východe (14000 pred n. l.), v subsaharskej Afrike (9 400 p. n. l.), v Južnej Amerike (9000 – 7000 p. n. l.) a na Blízkom východe (7000 – 6000 p. n. l.). (Homzová, 2007)

Japonská „plameňová“ keramika z obdobia Džómon, okolo roku 3000 pred n. l. (zdroj: <https://commons.wikimedia.org>)

U nás z obdobia praveku treba spomenúť lineárnu keramiku. Je pomenovaná podľa typických výzdobných motívov na keramike – jednoduchých, viacnásobných, rovných i lomených, špirálových či oblúkových línií. Jej nálezy sú napríklad z Boroviec, Krakovian-Stráží, Pečeniad.

V 5. tisícročí p. n. l. sa v keramickej výrobe vyvinul hrnčiarsky kruh otáčaný rukou. Hrnčiarskej výrobe sa začali venovať špecializovaní remeselníci.

Nádoba v tvare veslára na plavidle z trstiny, Peru, medzi 1100 a 1400 (zdroj: <https://commons.wikimedia.org>)

Okolo roku 400 p. n. l. sa na niektorých predmetoch z tohto obdobia vyskytuje povrchová úprava podobná smaltu. V 1. storočí p. n. l. Rímska ríša prevzala tradície gréckej a etruskej keramiky, vznikla červenoglazovaná a plasticky zdobená keramika – terra sigillata. V 11. storočí n. l. sa v Porýní objavila kamenina so soľnou glazúrou. V 13. storočí n. l. vyrábali stavebnú a ozdobnú keramiku Maurovia v Španielsku. (Homzová, 2007)

Významnú úlohu zohrala hlina ako **materiál aj v prenose informácií a vo vývoji písma**. Prvé písomné pamiatky sa zachovali na hlinených tabuľkách. Starovekí pisári ryli a vtlačali zaostrenými nástrojmi (napr. trstinové pero) do mäkkej hlinenej doštičky znaky. Ak bolo potrebné text prepísať alebo opraviť, hlinu zahladili. Ak chceli informáciu uchovať, doštičku vypálili, alebo sa tak stalo v dôsledku požiaru nezámerne. Vďaka tomu sa zachovali písomné pamiatky už z obdobia starovekých Sumerov (3000 p. n. l.) Tieto hlinené dokumenty sa zhromažďovali v archívoch, z ktorých sa neskôr stali knižnice.

Terra sigillata (zdroj: [wiki](#))

Na hlinené tabuľky nezaznamenávali len praktické informácie, súpisy rastlín a zvierat, obchodné záznamy, zákony, ale aj prvé literárne texty, ako básne, mýty, príslovia a hymny. Príkladom týchto veľkých príbehov bol Epos o Gilgamešovi, jedna z najstarších epických básnických skladieb na svete. Našla sa vo viacerých starovekých jazykoch. Rozpráva príbeh o veľkej potope, ktorá zničila Sumer.

Gilgameš bol z dvoch tretín boh a z jednej tretiny človek. Bol smrteľný, ale oveľa mocnejší, ako obyčajní ľudia. Vládol mestu Uruk. Epos je o jeho ceste za nesmrteľnosťou. Gilgameš nájde rastlinu nesmrteľnosti, ale had ho o ňu oberie. Tak Gilgameš definitívne prichádza o nesmrteľnosť. Aj keď človek nedokáže nájsť večný život, svojím hrdinstvom si vie zabezpečiť večnú slávu a žiť v pamäti ľudí.

Je zaujímavé, že aj v tomto starovekom príbehu je úloha hada veľmi podobná ako v podstatne novšom texte Starého zákona (v priebehu prvého tisícročia p. n. l.). Had zapríčinil stratu nesmrteľnosti a nevinnosti aj v Biblii. Za zamyslenie stoja aj prvé verše o stvorení človeka z knihy Genezis: „Boh (Pán) utvoril človeka (Adama) z prachu zeme (z hlíny) a vdýchol mu dych života (božiu iskru).“ Do staroveku sa ešte vrátíme pri námete na kooperatívny projekt výroby starovekej hry z mesta Ur.

Enkidu, Gilgamešov priateľ
z Uru, Irak, 2027 – 1763 pred Kr.,
Iracké múzeum. (zdroj: [wiki](#))

KERAMIKA V REGIÓNOCH SLOVENSKA

Prenesieme sa v histórii do novších období a na geograficky bližšie územie. Počiatky hrnčiarskej výroby na našom území siahajú do neolitu. Najstarší písomný doklad o hrnčiarstve je z roku 1416. Prvý hrnčiarsky cech na Slovensku vznikol v Bardejove roku 1475. Najznámejšími lokalitami v 19. storočí boli Modra, Brehy, Ľubietová, Beluj, Trstená, Hybe, Halič, Šivetice, Prihradzany, Licince, Meliata, Držkovce, Hrnčiarske Zalužany, Snina, Sabinov, Bardejov, Pozdišovce, Prešov a Levoča. (Homzová – Fecsó, 2014)

Najznámejšie manufaktúry boli v Holíči, Muráni, Kremnici, Rožňave, Košiciach, Prešove a Spišskej Novej Vsi. Hrnčiarska výroba bola na Slovensku pôvodne rozložená rovnomerne na celom území. Vyznačovala sa pestrosťou sortimentu a najmä výzdoby, ako aj rôznorodosťou techník, motívov i farebnosti. Z tohto bohatstva čerpá súčasná hrnčiarska výroba, ktorá okrem tradičných predlôh zahŕňa výrobky viac alebo menej inšpirované pôvodnými prvkami.

Do dnešných dní sa v **Trstenej** vyrába keramika, ktorá je typická svojou tehlovočervenou farbou a jemným bielym zdobením v podobe liniek a vlnoviek, prípadne srdiečok či chvojínok.

Od 17. storočia známa výrobou keramiky obec Ľubietová neďaleko Banskej Bystrice. V zime obyvatelia vyrábali keramiku a na jar ju chodili predávať po okolí na jarmoky. Dodnes je remeslo v Ľubietovej živé a jeho podoba sa mení.

Fajansa a **majolika** je jemná keramika zhotovená technológiou založenou na transparentnosti ciničito-olovnatej bielej glazúry, ktorá je vhodná na maľbu a farbenie. V starovekých kultúrach je známa od 4. tisícročia pred Kr.

Trstenská keramika
(zdroj: <https://projektidentita.sk/database-record/11>)

Habánska keramika, datovaná do roku 1690
(zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Hab%C3%A1nska_fajansa)

Krpka hlinená, Ľubietovská keramika, 1890-1899, (zdroj: [Slovakiana](#))

(Egypt, Mezopotámia, Perzia, egejská kultúra). Tieto názvy sú odvodené od miesta, odkiaľ sa dovážali. Fajansa je keramika s bielou glazúrou, názov odvodený od talianskeho mesta Faenza. Majolika - názov odvodený od španielskeho ostrova Mallorca.

Na Slovensku sa jej výroba pôvodne sústreďovala na západnom Slovensku a súčasná produkcia nadväzuje na tradície práve tejto oblasti. Znalosť výroby majoliky priniesli na Slovensko habáni – novokrstenci v 16. storočí, ktorí sa vysťahovávali z južného Nemecka, Švajčiarska a Holandska a usadzovali sa aj na našom území. (Homzová – Fecsó, 2014) Uvádzame niekoľko ukážok typickej keramiky z našich regiónov.

Modranská keramika je jedným z veľmi známych keramických produktov, ktoré môžeme často vidieť v slovenských domácnostiach. Pôvodná najstaršia výroba bola v dnes pamiatkovo chránenom objekte technickej pamiatky, ktorej základ tvorí hradobný systém s baštou z roku 1610. Jeho severozápadná kruhovitá obranná veža s názvom „Červená“ dnes slúži ako Galéria národného umelca Ignáca Bizmayera. Nepretržitá výroba majoliky počas storočí pritiahla do Modry mnoho osobností kultúry a majstrov keramikárov, fungovala tu keramikárska škola. Pôsobil tu národný umelec Ignác Bizmayer (viď nižšie).

Rozšírená je **pozdišovská keramika**. Obec Pozdišovce leží v Ondavskej vrchovine, kde bol dobrý zdroj kvalitnej hliny na výrobu keramiky a lesy, zdroj dreva na vypaľovanie. Vyrábala sa tu obľúbená tradičná ľudová keramika s charakteristickým výtvarným pojednaním v podobe farebných figurálnych a geometrických motívov na čiernom podklade. Množstvo príkladov nájdete na stránkach zberateľa Š. Demčáka.

Pozdišovská majolika - tanierik, 20. storočie, Slovensko
(zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Pozdi%C5%A1ovsk%C3%A1_keramika)

Tanier z modranskej keramiky, Modra
(zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Modransk%C3%A1_keramika)

ZADANIE:

Hľadajte v domácnostiach príklady typickej keramiky a pýtajte sa na jej pôvod.

V mnohých domácnostiach môžete nájsť rôzne keramické výrobky. Pozorujte doma alebo u starých rodičov predmety a skúste o nich zistiť viac.

Pri každom predmete sa pokúste zistiť: Na čo sa používa? Je vyrobený ručne alebo strojovo? Odkiaľ pochádza? (mesto, krajina, značka) Je nový alebo má rodinnú históriu?

Z čoho je vyrobený? (keramika, porcelán, kamenina)

Porovnajte výrobky a uveďte si rozdiel.

Zistite, či sa vo vašom regióne vyrába alebo v minulosti vyrábala keramika.

Remeslo je napriek pretlaku dovozových výrobkov na Slovensku stále živé. Súčasťou našej kultúrnej identity je aj poznanie lokálnych, regionálnych tradícií.

Gustáv Virág zo Slovenskej Ľupče (okres Banská Bystrica) uchováva vo svojich výrobkoch motívy Ľubietovskej keramiky, pretože táto keramika sa už nevyrába. Stal sa majstrom ľudovej umeleckej výroby za rok 2016 práve vďaka zachovávaniu tradičnej hrnčiarskej výroby z Ľubietovského regiónu. Vyrába misky, tanieri, džbány či hrnčeky. Majstra Virága zaujímajú aj archeologické nálezy keramiky, najmä takzvaná slovanská keramika. Venuje sa aj autorskej tvorbe: rád vytvára ľudské postavy i masky znázorňujúce ľudské neduhy. (ÚĽUV)

Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV) napĺňa svoje poslanie v oblasti ochrany a rozvíjania tradičných remesiel a domáckych výrob na Slovensku. Kladie dôraz najmä na vyhľadávanie, mapovanie a zachraňovanie vymierajúcich remesiel a ich následné rozvíjanie cez rôznorodé aktivity. Prepája tak vedomosti a zručnosti najlepších výrobcov s poznaním etnológov a videním dizajnérov. ÚĽUV ponúka okrem iných aj kurzy keramiky v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach.

Na stránkach www.regionálnepulty.sk nájdete remeselné, poľnohospodárske a potravinárske produkty

Ignác Bizmayer: Raj - Adam a Eva, Slovenská národná galéria, SNG

(zdroj: https://www.webumenia.sk/dielo/SVK%3ASNG.UP-DK_632)

Gustáv Virág: Halbica s pištekom

Výrobky odsúhlasené na ďalšie rozširovanie pod obchodnou značkou ÚĽUV sú zdokumentované a zachované vo fondoch ÚĽUV.

vyrobené v šiestich regiónoch Banskobystrického kraja s označením „Regionálny produkt“. Tieto značky sú v regiónoch udeľované na produkty, ktoré spĺňajú kritériá kvality. Reprezentujú ručnú prácu, pôvod v regióne, ako aj svoju jedinečnosť. Značky označujú aj služby, ktoré sú zárukou zážitku návštevníka kraja.

ZADANIE:

Vyhľadajte keramickú dielňu v blízkosti svojho bydliska, alebo v regióne, odkiaľ pochádzate.

Ktoré z lokalít uvedených v tejto kapitole sú Vám známe? Vyhľadajte príklady tradičnej keramiky.

Na stránkach ÚĽUV (Ústredie ľudovej umeleckej výroby) vyhľadajte v registri žijúcich a tvoriacich remeselníkov keramikára v blízkosti svojho bydliska.

ÚĽUV mapuje začínajúcich, skúsených aj uznávaných výrobcov z rôznych kútov Slovenska, zaoberajúcich sa rôznymi remeselnými technikami. Zoznam výrobcov ponúka prehľad v súčasnosti aktívnych aj neaktívnych remeselníkov.

KERAMIKA OKOLO NÁS

Magický význam tvorenia pre človeka je prítomný už v najstarších zachovaných artefaktoch. Hlina bola spolu s drevom, kosťou, rohovinou a kožou jedným z prvých dostupných materiálov a je z nich najtrvavejšia. Dnes ešte stále umelci nachádzajú inšpiráciu a volia si hlinu ako materiál sebakvyjadrenia. Medzi ciele predmetu patrí aj objavovanie histórie umenia. Dnes máme viac možností ako kedykoľvek predtým spoznávať umenie – nahliadnuť do virtuálnych prehliadok múzeí a galérií na celom svete, dostať sa k textom odborného, umenovedného, ale aj populárneho charakteru a rozširovať si obzory.

Pre inšpiráciu uvádzame niekoľko stránok, kde môžete vidieť umelecké diela. Dostupná je virtuálna prehliadka Slovenskej Landartovej Galérie, kde môžete nájsť dielo Jarmily Mitříkovej *Račia procedúra*. V ňom reaguje na krajinu jazera Turzov. Abstraktný keramický reliéf zhmotňuje spomienky autorky na bezstarostné letné kúpanie na brehoch. Dielo sa dá chápať aj ako nostalgické oživenie zašlej slávy miestnych kúpeľov, z ktorých zostali len náznaky a ojedinelé objekty v krajine.

Jarmila MITRÍKOVÁ: *Račia procedúra*,
jazero Turzov (zdroj: [Umenie na mieste](#))

Nemusíte však objavovať len na internete, diela sú často prítomné vo verejnom priestore a stačí chodiť s otvorenými očami, zaujímať sa o to, čo nás obklopuje.

V období socializmu vznikalo vo verejnom priestore v porovnaní s dneškom viac umeleckých diel vďaka kultúrnej politike a legislatíve vtedajšieho socialistického Československa. V rokoch 1965 – 1989 vďaka tzv. Hlave V., ktorá zaväzovala povinnosť investovať pri výstavbe budovy alebo architektonického komplexu do umeleckého diela. V tomto období vzniklo aj v Banskej Bystrici mnoho umeleckých diel, z ktorých niektoré sú udržiavané a reštaurované, iné zarastajú zeleňou a chátrajú.

Kurátorka Stredoslovenskej galérie Zuzana L. Majlingová v spolupráci s občianskym združením *Arttoday* iniciovala a realizovala za podpory mesta výskum diel vo verejnom priestore už od roku 2014. Vďaka tomu sa môžete zorientovať, aké diela sa dajú v meste vidieť v parkoch, v exteriéri aj interiéri budov. Navštívte stránky Súpis výtvarných diel na území Banskej Bystrice 1945 – 2015.

Analogický projekt výskumu umeleckých diel vo verejnom priestore sa realizuje od roku 2023 aj v Žiline v *Považskej galérii umenia* pod názvom Revízia. Zameriava sa na diela vytvorené po roku 1945, ktoré sú súčasťou identity Žiliny a nesú v sebe umeleckú aj historickú hodnotu. Obsahuje aj kategóriu už neexistujúcich diel, ktoré sa v priebehu času stratili alebo boli zničené. V roku 2025 bol výskum rozšírený o diela v Bytči.

František Tanóczy: *Laboratórium*, 1975
(zdroj: <https://supisoch.ssqbb.sk/dielo/138>)

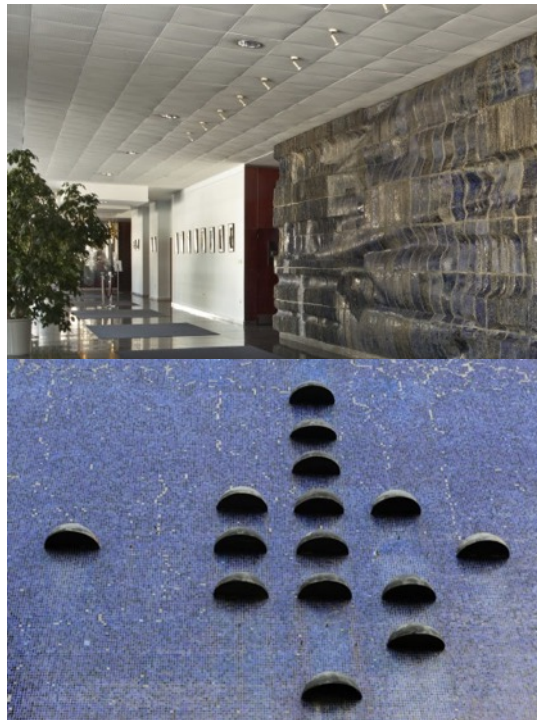
V Bratislave vzniká výber diel vzniká od roku 2022 pod názvom Umenie mesta Bratislavy. Na stránkach Galéria ulice nájdete priebežne doplňovaný súpis takmer 200 diel v Trnave. Všade tu môžete vyhľadávať diela s použitím filtra „keramika.“ Pre zaujímavosť dopĺňame aj odkaz na stránku mapujúcu monumenty na Slovensku Monumap, ktorá obsahuje aj staršie diela.

Ukážeme si tri diela, ktoré súvisia s témou keramiky a môžete si ich pozrieť pri pohybe v priestoroch univerzity a v meste.

Na Fakulte prírodných vied UMB na Tajovského 40 môžete na 3. poschodí vidieť dielo Laboratórium z glazovanej keramiky.

V hoteli Lux je zachovaná *Reliéfna stena* od Jaroslava Kubičku (1930 – 2009), ktorý pôsobil v 60. rokoch ako pedagóg aj na našej fakulte. Monumentálna stena zo šamotovej keramiky nie je obkladom, ale nosnou stenou a trvalou súčasťou architektúry. Mnohé iné cenné diela boli odstránené.

Ďalšie dielo, na ktoré tu môžeme poukázať, je plastika neznámeho autora z osemdesiatych rokov 20. st., ktorá sa nachádza priamo pod budovou modelovne na Ružovej 13. Ide o kovovú plastiku na sklo-keramickej stene na budove pri vstupe do areálu Pedagogickej fakulty. Dielo môžeme vidieť na bočnej fasáde budovy *Zrkadlovej sály*, po ľavej strane vstupného chodníka.

Plastika na Ružovej 13 od neznámeho autora

(zdroj: <https://supissoch.ssqbb.sk>)

ZADANIE:

Vyhľadajte keramický artefakt v dejinách umenia.

Kliknite na Google Arts & Culture a objavujte aktuálne expozície umelcov z celého sveta aj exponáty zo zbierok múzeí.

Vyhľadajte na internete digitálnu expozíciu múzea alebo galérie, objavujte zdroje a používajte kritické myslenie.

Aj pri pátraní na internete v téme keramiky ide o otázku, ako posúdiť kvalitu a dôveryhodnosť zdrojov. Pri práci s informáciami o umeleckých dielach (napr. sochách, mozaikách, keramických realizáciách či pamätníkoch) je dôležité vedieť rozlíšiť, ktoré zdroje sú spoľahlivé. Postupujte podľa kritérií:

Viete na stránke zistiť, kto je autorom informácie?

- ~ Je uvedené meno autora textu?
- ~ Ide o odborníka (historik umenia, kurátor, tím autorov)?
- ~ Je zdrojom oficiálna inštitúcia (múzeum, galéria, univerzita, samospráva)?

Kde je informácia zverejnená?

Rozlišujte medzi:

- ~ odbornými databázami a katalógmi,
- ~ webmi kultúrnych inštitúcií,
- ~ spravodajskými portálmi,
- ~ blogmi a sociálnymi sieťami.

Dôveryhodnejšie sú texty z oficiálnych stránok galérií, múzeí, univerzít a odborných projektov, ale môžete naraziť aj na veľmi zaujímavé informácie v podobe blogov ľudí, ktorí sa téme venujú. Aj vďaka blogu sa dozvedáme o práci Alberta Loydla, ktorý stál pri zakladaní keramickej dielne na Pedagogickej fakulte a ku ktorému sa v tomto texte vrátíme v časti o technológii výpalu.

KERAMIKA V MODERNÝCH TECHNOLOGIÁCH

Aj keď keramiku vnímame, ako remeslo prítomné od praveku, svojou funkčnosťou a estetickým spracovaním sa postupne stala neoddeliteľnou súčasťou každodenného života i kultúrneho prejavu. Dnes sa jej využitie rozširuje, okrem tradičných nádob a umeleckých diel nachádza uplatnenie v technicky pokročilých odvetviach.

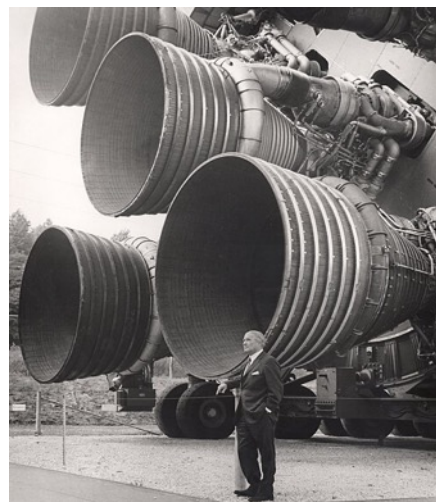
Elektronika: Keramika je kľúčovým komponentom v elektronike, kde sa používa na výrobu kondenzátorov, izolátorov a polovodičov. Keramické materiály majú výnimočné elektrické vlastnosti ako vysoká tepelná odolnosť a izolačná schopnosť, čo ich robí ideálnymi pre moderné elektronické zariadenia.

Letecký a automobilový priemysel: žiaruvzdorné keramické materiály sa používajú v motoroch a tepelných štítoch rakiet alebo lietadiel. Okrem toho keramika znižuje hmotnosť komponentov, čo prispieva k efektívnosti paliva. Vývoj tepelne odolných keramik pre vesmírne plavidlá je kľúčovým prvkom pre udržateľné misie do hlbokého vesmíru.

Medicína: V medicíne sa keramické materiály stávajú čoraz dôležitejšími. Takzvaná bio-keramika sa využíva na implantáty, ako sú umelé kĺby, zubné a tiež kostné náhrady. Tieto materiály sú bio-kompatibilné, odolné voči korózii a poskytujú dlhú životnosť.

Energetika: Keramické palivové články a membrány pre vodíkové technológie predstavujú dôležitý pokrok v oblasti obnoviteľných zdrojov energie. Keramika sa používa na výrobu palivových článkov, solárnych panelov a tepelných bariér. Tieto materiály sú schopné odolávať extrémnym podmienkam, čo ich robí vhodnými pre obnoviteľné zdroje energie a vysokoúčinné energetické systémy. Jednou z najpokročilejších oblastí je piezoelektrická keramika, ktorá premieňa mechanickú energiu na elektrickú. Tento typ keramiky nachádza uplatnenie v senzoch, sonaroch, elektroakustických a zdravotníckych zariadeniach, ako sú ultrazvukové prístroje.

3D tlač: Ďalším inovatívnym prístupom je využitie keramiky v 3D tlači, kde sa dá vytvoriť zložitá geometria pre stavebníctvo, dizajn a vedecký výskum. Príkladom aplikácie technickej keramiky je spoločnosť CeramTec, ktorá vyvíja materiály pre priemyselné a medicínske použitie. Zameriava sa na produkty, ako sú keramické ložiská, implantáty a izolačné materiály pre elektroniku (CeramTec, 2025). Keramika odolná proti rozbitiu napodobňuje štruktúru perlete a kostí. Kombináciou vrstiev keramiky a polyméru získame materiál, ktorý je tvrdý a pevný. Väčšina protéz sa dnes vyrába z rôznych keramických kompozitov. Keramické nože vydržia dlho ostré, ale pomerne ľahko sa štipia a lámu. (Tináková, 2017)

*Priekopník raketovej techniky
Wernher von Braun, v pozadí päť motorov
(zdroj: <https://sk.wikipedia.org>)*

*Náhrady kolenných kĺbov
(zdroj: www.bbraun.sk)*

*Keramický izolátor
(zdroj: sk.ceramic-global.com)*

Stavebníctvo: materiály ako dlažby, obklady a tehly sú neoddeliteľnou súčasťou stavebných konštrukcií. Keramické obklady sú vďačné a obľúbené pre svoju odolnosť voči vode, čistotu a estetický vzhľad. V kombinácii s modernými technológiami tlače poskytujú veľký výber vzorov a štruktúr.

Keramický nôž (zdroj: vedanadosah.cvitsr.sk)

Ekologické staviteľstvo: Okrem hlavného prúdu v stavebníctve zažívajú renesanciu aj pôvodné spôsoby stavania, ktoré majú bližšie k prírode. Od praveku bola hlina pre ľudí materiálom na vytváranie obydľí a technickej infraštruktúry (rôzne druhy domov, stavebných materiálov ako tehly, škridle, obklady podláh a stien, potrubné trasy na usmernenie tokov vody, tekutín). Mnohí ľudia dnes túžia po živote viac prepojenom s prírodou, architekti znovu objavujú a vedecky skúmajú vlastnosti prírodných materiálov. V modernej ekologickej architektúre tak nachádzajú spojenie hliny s drevom, slamou, vlnou v snahe dosiahnuť najlepšie realizácie pre rovnováhu medzi ich cenou a úžitkovou hodnotou. Znovu sa skúma využitie nepálenej hliny a jej vplyv na ekonomiku stavby a ekológiu vytváraného životného prostredia. Na Slovensku sa venuje šíreniu znalostí v ekologickom staviteľstve a obnove starších domov napríklad občianske združenie OZ ArTUR (Trvalo udržateľná architektúra).

Stavby z hliny

a) Veľká mešita v Djenné (Mali) 13. st.

b) Súčasný dom z hliny zdroj: [Your House Design](#)

Keramika je ekologicky šetrný materiál, pretože sa vyrába z prírodných surovín, hornín a minerálov. Tieto materiály sú často recyklovateľné a ich výroba môže byť optimalizovaná na znižovanie uhlíkovej stopy. Okrem toho keramické produkty majú dlhú životnosť, čo znižuje potrebu ich častej výmeny. S rozvojom vedy a techniky bude mať uplatnenie keramiky širšie perspektívy.

KERAMIKA VO VZDELÁVANÍ A V POMÁHAJÚCICH PROFESIÁCH

Práca s keramikou má nezanedbateľný význam aj vo vzdelávaní a v pomáhajúcich profesiách. V školách, umeleckých centrách a na voľnočasových kurzoch pomáha rozvíjať kreativitu, zručnosti a trpezlivosť. Deti aj dospelí tak majú možnosť nielen tvoriť, ale aj spoznávať históriu – svetové aj

regionálne kultúrne dedičstvo. V špeciálnych školách, či reedukačných zariadeniach práca s hlinou podporuje rozvoj praktických zručností a pomáha v terapii.

Tvorivá práca s hlinou má bohaté využitie v **arteterapii** (Šicková-Fabrics, 2002), ktorá získava svoje miesto aj u nás. V ponuke sú vzdelávacie programy akreditované Ministerstvom školstva SR aj neformálnejšie vzdelávacie podujatia. Napríklad AnimaMundi (centrum umeleckých terapií a poradenstva) ponúka v AR 2025/26 dvojročné akreditované vzdelávanie *Umelecké terapie*, pre ktoré je potrebné ukončené minimálne vysokoškolské vzdelanie I. stupňa (Bc.). OZ Terra terapeutica, Inštitút vzdelávania v arteterapii, člen Európskej federácie arteterapeutov, ponúka v spolupráci s ASA (Asociácia slovenských arteterapeutov) dvojročné štúdium arteterapie: *Štúdium Intervencia umením – arteterapia v procese socializácie, reedukácie, výchovy a liečby*. Kurz končí udelením certifikátu garantovaného ASA. **Arteterapia ako liečebná metóda** je viazaná na diplom a vykonávajú ju psychológovia, terapeuti s klientami v skupinových či individuálnych formách.

V prostredí školy – v kontexte výchovy a vzdelávania – sa ustálil pojem **artefiletika** (Slavík, 1997). Tento prístup do výtvarnej výchovy priniesol český pedagóg Jan Slavík a predstavuje **reflexívny spôsob práce so zážitkom z výtvarnej tvorby**. Jeho základom je dialóg v triede alebo skupine, ktorý prebieha pred, počas a po tvorivom procese žiakov. Cieľom je vytvárať situácie, ktoré vedú k uvedomeniu si interpersonálnych a intrapersonálnych aspektov, rezonujúcich v danej skupine. Artefiletika zároveň predstavuje špecifický prístup k využívaniu liečebného potenciálu umeleckej a expresívnej tvorby v podmienkach bežnej triedy či skupiny detí. Podporuje budovanie rešpektu, citlivosti, tolerance a schopnosti aktívneho vypočutia – teda hodnôt nevyhnutných pre harmonické medziľudské vzťahy a rozvoj osobnosti. Dodajme, že artefiletika je rovnako dobre využiteľná aj pre mimoškolskú výtvarnú výchovu, záujmové krúžky a programy neformálneho vzdelávania vo výtvarnej oblasti. Téma rezonuje v odborných pedagogických kruhoch a Homzová (2015) považuje artefiletiku za vysoko účinnú **nedirektívnu a zážitkovú formu prevencie a intervencie rizikových žiakov**. Vystihla odporúčania pre prax, z ktorých niektoré uvádzame. Na to, aby boli splnené artefiletické ciele, ktoré si učiteľ vytýčil, je potrebné dodržiavať niekoľko zásad (Homzová, 2015):

- ~ venovať veľkú pozornosť **reflexívnemu dialógu**,
- ~ vytvárať situácie, v ktorých si každý žiak uvedomí, že je **súčasťou triedy ako celku**,
- ~ na hodinách zámerne voliť organizačné formy, ktoré si **vyžadujú kooperáciu medzi žiakmi**,
- ~ na posilnenie sociálnych kompetencií žiakov je vhodná **tvorba spoločného diela**,
- ~ stanovené ciele by mali byť pre všetkých žiakov **dosiahnuteľné**,
- ~ umožniť žiakom **zažiť úspech** v aktivitách, a tým podporovať a rozvíjať motiváciu žiakov,
- ~ vytvoriť a navodiť atmosféru, v ktorej by sa každý žiak mohol prejaviť **dobrovoľne**,

- ~ **spoločná tvorba žiakov** uvoľňuje skupinovú dynamiku, žiaci si zvykajú na vzájomnú prítomnosť, učia sa ohľaduplnosti, prispôsobivosti, rešpektovaniu názorov iných.

Uvádzame úvahu študentky, ktorá v čase, keď chodila do našej dielne tvoriť, bola študentkou posledného ročníka psychológie. Dnes už diplomovaná psychologička a vyštudovaná herečka sa vo vzťahu k tvorbe a jej liečivému potenciálu umenia vyjadrila v rámci seminárnej práce a súhlasila so zverejnením textu v tejto učebnici. Mgr. art., Mgr. Alexandra Faybíková na základe vlastnej skúsenosti z klinickej praxe a vlastného štúdia dvoch vysokých škôl (herectva a psychológie) zhrnula využitie tvorivých procesov v arteterapii a vyjadrila vlastné autentické vnímanie umenia.

Umenie ako kráľovská cesta do nevedomia

Mgr. art., Mgr. Alexandra Faybíková

Celý život sama sebe kladiem otázku: „Čo pre mňa znamená umenie?“

Umenie je tvorba v akejkoľvek podobe, umenie je oblečenie, ktoré si na seba ráno dávame, alebo hudba v rádiu, ktorú počúvame pri ceste do školy, do práce. Umenie je kniha, ktorú si prečítame večer pred spaním, alebo film, ktorý si pozrieme, keď máme chuť zasmiať sa, vypnúť, alebo naopak zamyslieť sa nad náročnou filozofickou otázkou. Umenie je všetko okolo nás, naša každodenná realita.

Pre mňa je však umenie omnoho viac. Na pochopenie môjho vlastného zmyslu umenia som potrebovala vyštudovať umeleckú školu, následne prejsť k psychológii a prežiť 26 rokov života, aby som dospela k porozumeniu toho, čo som prirodzene a intuitívne robila celý život – využívala umenie ako liek.

Umenie ako most do nevedomia

Umeleckú tvorbu – v zmysle individuálnej výtvarnej, hudobnej, dramatickej, tanečnej tvorby – vnímam ako kráľovskú cestu do nevedomia. Prečo som si požičala výrok Sigmunda Freuda a dovolila si jeho sny nahradiť umením? Umenie je pre mňa akýmsi mostom medzi skutočným svetom a naším nevedomím. Človek je každý deň v pohltení rôznych masiek, ktoré si striedavo vymieňa podľa situácií, v ktorých sa nachádza, alebo ľudí, s ktorými sa stretáva. Nie je to zlé, je to prirodzené. Každý máme masky, ktoré nám pomáhajú prispôbiť sa a prežiť. Je to tzv. cenzúra, ktorá nám síce pomáha prežiť vo vonkajšom svete, avšak zároveň nám častokrát bráni byť v kontakte a v súlade s naším vnútorným svetom. Práve umenie je tým, čo túto cenzúru obchádza. Masky zostane hrdlo stáť akoby nič, netušiac, že umenie ju zatiaľ prekabátilo a prišlo zadným vchodom. A to je dôvod, prečo umenie nie je iba poslom krásy a harmónie, ale je predovšetkým liekom pre našu dušu aj telo.

Čo je arteterapia?

Arteterapia, ako ju oficiálne nazývame, je jedna z tzv. expresívnych terapií. Je to relatívne mladý, rozvíjajúci sa podporný, terapeutický odbor, ktorý využíva výtvarné umenie – maľbu, sochu, kresbu – ako liek (Šicková-Fabrici, 2002). Arteterapia je založená na myšlienke, že kreatívny proces tvorby umenia je liečivý a podporuje rozvoj individua v živote.

Je to tiež forma neverbálnej komunikácie ľudských myšlienok a emócií. Oficiálne sa arteterapia začala využívať v 30-tych až 40-tych rokoch 20. storočia, no jej korene siahajú prirodzene až do starovekého Egypta a Grécka a o niečo neskôr aj Arábie (Sedláková, 2016). Profesorka Dytrtová (2011) vo svojom príspevku o význame tvorby a arteterapie v rámci zborníku Quo Vadis (art) terapia? popisuje, že umenie a tvorba sú vstupenkami do nášho vnútorného sveta a majú tendenciu osvetliť naše vnútorné priestory tak, ako to bez nich nie je možné. Pri tvorbe z nás vychádza niečo, čo sme sami netušili, že tam máme. Spoznávame sa, otvárame dvere, ktoré boli predtým zavreté, vchádzame do nového svetla a stávame sa „novým“ človekom – človekom autentickým.

Arteterapia v praxi

Arteterapia je aplikovateľná pre všetkých. Predstavuje univerzálny jazyk, ktorý pôsobí na úplne iných úrovniach, než len na úrovni verbálnej. Práve vďaka tomu ju môžeme aplikovať pri ľuďoch malých či veľkých, v akejkoľvek krajine, národnosti, náboženstve či pohlaví. Arteterapia je aplikovateľná kdekoľvek a kedykoľvek.

Arteterapia je účinná pri fyzickej aj psychickej patológii – od chronických ochorení, onkologických diagnóz, rozličných fyzických znevýhodnení až po psychopatológiu. Pomáha nielen klientom, ale aj ich blízkym. Pomáha klientom, ktorí hľadajú iba uvoľnenie a relax od bežných, každodenných starostí a zodpovedností, ako forma psychohygieny. Svoje uplatnenie našla aj v spomínanej psychopatológii, kde nepomáha iba samotným klientom, ale aj terapeutom v porozumení stavu a priebehu ochorenia klienta. Slúži teda primárne ako forma komunikácie pre klientov, ktorí majú s verbálnym prejavom ťažkosti.

Arteterapia s detským klientom

Ako veľmi účinná sa arteterapia prejavuje aj pri práci s detským klientom. Vzhľadom na skutočnosť, že arteterapia v sebe nenesie „len“ terapeutickú zložku, ale aj zložku diagnostickú, pomáha nám odhaľovať skryté aspekty detského sveta, dospelým zmyslom často neuchopiteľné. Dospelý jedinec, ako popísaná doska, sa naučil vnímať svet v slovách, pravidlách a v hmote. Dieťa, ako doska nepopísaná, vidí svet v obrazoch, v metaforách a v príbehoch. Dieťa vidí svet skrz umenie, farby a symboly. Profesorka Šicková-Fabrics (2002) uvádza, že dieťa kreslí veci nie podľa toho, čo vidí, ale podľa toho, ako ich pozná. Dieťa nezobrazuje v tvorbe to, čo vidí, ale to, čo preňho daná vec znamená, a to je v arteterapii veľmi cennou informáciou.

Samozrejme aj v detskej populácii existuje rôznorodá patológia. Do nej spadajú napríklad aj poruchy autistického spektra. Pre autistické dieťa je typické, že uňho abscentuje forma verbálnej komunikácie. Na základe toho má prirodzene problémy s vytváraním sociálnych vzťahov. Prostredníctvom arteterapie sa autistické dieťa pokúša nahradiť absenciu verbality a prejavíť sa alternatívnou formou. Práca s hlinou, ako formou arteterapie je pre dieťa s poruchou autistického spektra výzvou. Autistické dieťa je v kontakte s hlinou častokrát veľmi opatrné.

Prípadová štúdia: Tomáš a hlina

Profesorka Šicková-Fabrics (2002) popisuje prácu s deťmi s poruchami autistického spektra. Vo kazuistikách zdôrazňuje dôležitosť zapájania iných zmyslových vnemov autistického dieťaťa pri práci s hlinou. V kazuistike o Tomášovi (13 r.) spomína, ako Tomáš hlinu pri prvom kontakte hneď odmietol. Avšak po chvíli, keď mu profesorka hlinu podala

z ruky do rúk, sprostredkovaný styk s hlinou preňho už nebol natoľko náročný. Tomáš hlinu potreboval chytiť z ruky druhého človeka, ochutnať, ovoňať a následne hodiť o zem. Až po tomto slede činností dokázal hlinu prijať a následne s ňou pracovať.

Táto kazuistika nám zdieľa dôležitú informáciu o nevyhnutnosti rešpektovania individuality každého jedinca, s ktorým pracujeme. Človek je jedinečným výtvorom s nenahradielnou konšteláciou svojich vlastných častí. Vytvára neopakovateľný celok, ktorý funguje inak, ako akýkoľvek druhý celok. Neexistujú dvaja rovnakí ľudia, neexistujú dve totožné diagnózy a neexistujú dve identické umelecké diela. Všetko, čo človek vidí, cíti, tvorí je jedinečné a neopakovateľné. Takto je potrebné dívať sa na tvorbu aj očami arteterapie. Arteterapia je liek, je to forma komunikácie a je to spôsob náhľadu do duše človeka. Je dôležité v arteterapii rešpektovať interindividuálne rozdiely každého tvorca, jeho jedinečnosť a slobodu prejavu. Vnímanie a interpretácia tvorby je subjektívna – každý človek si vytvára vlastný obraz sveta.

*Arteterapia predstavuje komplexný nástroj terapeutickej aj diagnostickej práce. Jej najväčšou prednosťou je možnosť preniknúť k neverbálnym a emocionálnym vrstvám osobnosti, čo je obzvlášť cenné pri práci s deťmi a osobami s komunikačnými obmedzeniami. Základom arteterapie je rešpekt k jedinečnosti každého klienta, sloboda prejavu a dôvera v tvorivý proces. Vnímanie tvorby je subjektívne – tak ako náš pohľad na svet. A preto verím, že umenie nie je len estetickým prejavom, ale kráľovskou cestou do nevedomia – cestou, ktorou môžeme **lepšie porozumieť sebe aj svetu okolo nás.***

ZADANIE:

Zamyslite sa, ako môžete využiť skúsenosti s tvorením z hliny vo svojej budúcej profesii.

Kde by sa mohla uplatniť arteterapia a kde artefaktický prístup?

Navrhňte konkrétne možnosti využitia práce s hlinou (napr. vo výtvarnej výchove, pracovnom vyučovaní, v predprimárnom vzdelávaní, v inkluzívnom prostredí).

Diskutujte vo dvojiciach.

Predmet *Keramika a tvorba z prírodných materiálov* má rozšírený plán absolvovania – formou participácie na vedení krúžku *Keramika pre deti* (6 – 12). Tu získajú študenti predstavu o pedagogickom zastrešení tvorivých aktivít žiakov 1. stupňa. Získajú tiež predstavu o využití tém, inšpirácií a podnetov z tohto predmetu v edukačnej praxi (ŠKD, krúžky záujmovej činnosti, animačné programy, detské tábory a i.).

Prečo potrebuje človek tvoriť?

Študenti sa zhodujú, že človek tvorenie potrebuje – nielen ako zábavu, ale aj ako spôsob sebaujedenia a uvoľnenia. Ako zaznelo v jednej z odpovedí: *„Keď človek tvorí, precvičuje si mozog aj ruky, rozvíja fantáziu a môže do svojej tvorby vložiť svoje pocity, myšlienky.“* Pre niektorých je zároveň cestou sebaobjednania a rozvoja: *„Tvorenie mi pomáha lepšie spoznať samu seba – zistím, čo sa mi páči, čo ma ovplyvňuje, čo ma trápi. Dokážem sa cez to uvoľniť alebo vypovedať niečo, čo by som slovami možno ani nevedela povedať.“* Iný názor vystihol potrebu zanechať po sebe niečo vlastné: *„Tvorenie umožňuje človeku zanechať stopu – niečo, čo vytvoril vlastnými rukami.“* Podľa iného názoru tvorenie ukazuje, že *„nie je len jedna správna cesta“*. Z odpovedí vyplýva, že tvorenie je prirodzenou potrebou, ktorá prináša radosť, pokoj a pocit zmyslu činnosti. Je to tichá forma komunikácie so sebou aj s druhými. Preto možno povedať, že tvorenie je pre človeka potrebné a prináša benefity aj študentom. Ako sa ukazuje, o výtvarne zamerané výberové predmety majú záujem aj študenti nepedagogických zameraní. Umenie má potenciál ľudí spájať aj prostredníctvom radosti z tvorivého procesu.

Benefity tvorenia z hliny môžeme zhrnúť v niekoľkých bodoch:

- rozvíja **trpezlivosť** a schopnosť **sústrediť sa**,
- podporuje **kreativitu** a **predstavivosť**,
- umožňuje ventilovať **emócie** a získať vnútorný **pokoj**,
- prináša **sebarealizáciu** a hrdosť na vlastnú prácu,
- učí **prijímať chyby** a hľadať nové riešenia,
- posilňuje **sebaobjednanie** a buduje **sebadôveru**,
- spája **manuálnu zručnosť** s **psychickým uvoľnením**.

NACHÁDZANIE INŠPIRÁCIE

Inšpiráciu je vhodné hľadať priebežne a všade okolo nás. Jej zdroje sú neobmedzené. Preto by bola škoda obmedziť sa len na sledovanie kanálov na sociálnych sieťach (napr. Pinterest, Instagram). Mohlo by to zlákať k povrchnému kopírovaniu a napodobovaniu. Hodnotné podnety sú tie, ktoré sa prihovárajú práve vám – prežite jedinečnosť svojho pohľadu na svet a vložte ju do materiálu. Príroda je plná inšpirácií – od farieb a tvarov húb, rastlín a živočíchov až po abstraktnú krásu nekonečného

Ľubomír Jakubčík: Záhradná
keramika, Slovenská národná galéria,
zdroj: webumenia.sk

Andrej Barčík : mozaika
mestská plaváreň; ul. Vysokoškolákov,
Žilina zdroj: reviziiumenia.sk

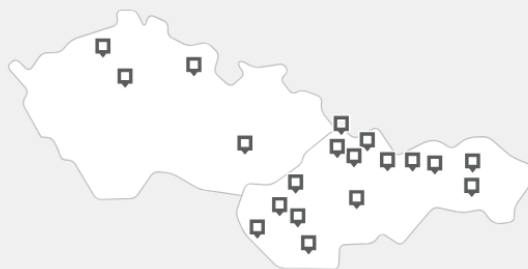
Juraj Mihalík, Čajník uzol,
Slovenské múzeum dizajnu zdroj:
Slovenské múzeum dizajnu

kolobehu života a vody na našej Zemi. Štyri elementy Zeme sú základné princípy starovekých filozofov. Tvorenie z hliny spája všetky tieto elementy – základné princípy, prostredníctvom ktorých starovekí myslitelia (Hippokrates, Galénos, Platón) vysvetľovali fungovanie sveta aj ľudského organizmu. Hlina je predsa umiesená z najdrobnejších čiastočiek **zeme** – minerálov, zjemnených vekmi pohybu usmerňovaných prúdením **vody** a **vzduchu**, voda priamo ovplyvňuje jej tvárnosť, no a **ohňom** ju premieňame na niečo stále, nazerajúce do večnosti. Možno aj vďaka tejto „magickosti“ a zároveň najpôvodnejšej jednoduchosti priťahuje ľudí aj dnes.

Cieľom tejto učebnice nie je dávať presné technologické postupy, tie sú kvalitne spracované v celom rade publikácií (dostupné aj v knižnici Centra umenia a kultúry: *Techniky keramiky*, 2021; Rada, 2007) Iné publikácie zas poskytnú námety a inšpirácie vhodné pre tvorenie s deťmi (Tymelová, 2018; Krédlová, 2023). Pre štúdium dejín umenia máme k dispozícii *Dejiny umenia* od Pijoana. Navštívte múzeum alebo galériu v blízkosti bydliska alebo keď cestujete. Dnes majú mnohé kultúrne inštitúcie sprístupnené virtuálne prehliadky. Hľadajte a objavujte. Do pozornosti dávame weby, ktoré virtuálne sprostredkujú diela galerijných inštitúcií, ale aj diela vo verejnom priestore na Slovensku.

Web umenia je **on-line katalóg** výtvarných diel zo zbierok **slovenských galérií** evidovaných v Centrálnej evidencii diel výtvarného umenia.

Nájdete tu základné informácie o dielach a ich autoroch, ale aj pôvodné články, videá a kolekcie. Údaje o dielach a ich digitálne reprodukcie sú preberané a pravidelne aktualizované zo systému CEDVU (Centrálna evidencia diel výtvarného umenia), kam ich vkladajú zamestnanci jednotlivých galérií.

Slovenská národná galéria

Oravská galéria v Dolnom Kubíne

Galéria umenia Ernesta Zmetáka v Nových Zámkoch

Liptovská galéria Petra Michala Bohúňa v Liptovskom Mikuláši

Galéria mesta Bratislavy

Galéria Miloša Alexandra Bazovského v Trenčíne

Nitrianska galéria

Stredoslovenská galéria

Galéria umelcov Spiša

Východoslovenská galéria

Tatranská galéria

Považská galéria umenia

Šarišská galéria v Prešove

Kysucká galéria v Oščadnici

Moravská galerie

Památník národního písemnictví

Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem

Galerie moderního umění v Hradci Králové

Turčianska galéria

Galéria Jána Koniarika

Múzeum Vojtecha Löfflera

WEB umenia on-line katalóg výtvarných diel zo zbierok slovenských galérií (zdroj: www.webumenia.sk)

ZADANIE:

Navštívte múzeum alebo galériu v blízkosti svojho bydliska a nájdite keramické dielo.

Navštívte regionálne múzeum, prípadne stálu expozíciu venovanú histórii obce alebo regiónu.

Nájdite aspoň jeden keramický predmet (napr. nádobu, sošku, kachlicu, úžitkový predmet.)

Zistite názov predmetu, obdobie alebo storočie vzniku, miesto pôvodu, materiál, účel použitia, zaujímavosť alebo príbeh spojený s predmetom.

Spracuje a zdieľajte v kurze krátku písomnú správu, s fotografiou (ak je fotografovanie povolené), alebo kresbu predmetu s popisom.

Pohľadajte keramické umelecké diela online a oboznámte sa so slovenskými tvorcami keramiky.

V databázach (preskúmajte online zdroje obrázkov hore) môžete vyhľadávať umelecké diela.

VYJADROVANIE JAZYKOM KERAMIKY

Dôležité je uvedomiť si, že v keramike zohráva (tak ako vo všetkých výtvarných disciplínach) významnú úlohu výtvarný jazyk. Prostredníctvom jazyka **tvarov, farieb a materiálu** vyjadrujeme estetické, obsahové a emocionálne kvality. Výtvarný jazyk v médiu keramiky sa uplatňuje cez základné prvky, ako sú **tvar, línia, plocha, objem, štruktúra, rytmus, kontrast a farba**. Špecifickosť keramického materiálu však týmto prvkom dodáva jedinečný charakter. Všímajte si ako medzi sebou pôsobia tieto základné prvky a ako sú ovplyvnené podstatou materiálu, hliny a postupmi ktorými prechádza. Výborným zdrojom, kde nájdete množstvo príkladov keramických artefaktov naprieč dejinami vo vzťahu k detailne dokumentovaným postupom keramickej tvorby je *Keramika* (Rada, 2007).

Základným výrazovým prostriedkom keramiky je **objem**. Keramický objekt existuje v priestore a komunikuje s divákom nielen svojím vzhľadom, ale aj proporciami, hmotnosťou, povrchom a vzťahom k okolitému priestoru. Tvar môže byť geometrický, organický, abstrahovaný alebo figurálny a jeho charakter významne ovplyvňuje výsledné estetické pôsobenie diela. Dôležitým prvkom výtvarného jazyka v keramike je **povrch**. Môže byť hladký, matný, lesklý, reliéfny alebo štruktúrovaný. Autor prostredníctvom neho zdôrazňuje charakter materiálu a vytvára vizuálne aj haptické kvality objektu. Dôležitú úlohu zohráva glazúra, engoba, oxidy či dekoratívne techniky, ktoré ovplyvňujú farebnosť, svetelnosť a výraz keramického diela. **Farebnosť** môže podporovať funkciu objektu, zvýrazňovať tvar alebo vytvárať symbolický a emocionálny význam. V dekoratívnom poňatí sa často uplatňuje **rytmus, symetria a ornament**.

Výtvarný jazyk keramiky sa uplatňuje rovnako vo voľnej aj úžitkovej tvorbe. Vo voľnej keramike je dôraz kladený najmä na individuálny umelecký výraz, experiment a koncept. V úžitkovej keramike sa výtvarné princípy prepájajú s funkčnosťou a ergonómiou predmetu (teda vlastnosti predmetu ako tvar, povrch, veľkosť, ktoré sú zvolené tak, aby vyhovovali ľudskému telu). Estetická hodnota keramického objektu vzniká harmonickým spojením formy, materiálu, technológie a účelu.

V keramike sa prirodzene prepája výtvarné myslenie s remeselnou zručnosťou. Schopnosť uvažovať vo výtvarnom jazyku je predpokladom pre vytváranie diel s jedinečným charakterom. Ak sa však chcete v médiu keramiky vyjadrovať, vytvoriť niečo vlastné, potrebujete získať cit pre materiál, vnímať jeho zmeny a ovládať postupy. Nasledovné dve kapitoly prevedú základmi, od poznania nástrojov, ktoré v dielni nájdete cez niektoré postupy.

ZADANIE:

Zamyslite sa nad tým, ako je dielo vytvorené. Popíšte aké výtvarné prostriedky boli použité, aby objekt pôsobil a vyjadroval to, čo vyjadruje.

Ohmatajte keramické dielo a preskúmajte ho zo všetkých strán. Môže to byť objekt, ktorý ste vytvorili alebo predmet, ktorý ste niekde našli.

Čo si na diele všimnete ako prvé?

Aký pocit vo vás objekt vyvoláva pri pohľade a aký pri dotyku? Pôsobí na vás skôr pokojne, napäto, ťažko, ľahko, krehko, pevne, surovo alebo uhladene? Prečo? Čo sa zmení vo vašom vnímaní, keď objekt otočíte z inej strany?

Aký charakter má tvar objektu – je organický, geometrický, pravidelný alebo nepravidelný? Ako na vás pôsobia jeho proporcie a veľkosť? Dokážete podľa objektu odhadnúť, ako vznikol – modelovaním, vytáčaním, odlievaním alebo inak?

Ako pôsobí povrch objektu na pohľad, je hladký, drsný, zrnitý, mäkký, ostrý alebo nerovný? Matný alebo lesklý? Vzbudzuje chuť dotknúť sa objektu?

Ako farba alebo glazúra mení vaše vnímanie tvaru? Ako sa na povrchu správa svetlo?

Čo podľa vás objekt vyjadruje a čím konkrétne to dosahuje?

2 KERAMICKÁ DIELŇA – PRAVIDLÁ PRE BEZPEČNÚ A TVORIVÚ PRÁCU

Aby práca s hlinou, glazúrami a keramickými nástrojmi prinášala radosť a zároveň bola bezpečná, je nevyhnutné dodržiavať určité pravidlá. Práca v keramickej dielni si vyžaduje nielen tvorivý prístup, ale aj zodpovednosť voči sebe, ostatným a pracovnému prostrediu. Preto sa v úvode oboznámime so základným vybavením keramickej dielne na PF UMB, s jej fungovaním a pravidlami bezpečnej práce.

Pozornosť budeme venovať správneému používaniu nástrojov, pracovných pomôcok a zariadení, ako aj ich vhodnému usporiadaniu v dielni. Praktickou činnosťou postupne spoznáte jednotlivé pracovné zóny, význam poriadku na pracovisku a zásady efektívnej organizácie práce. V praxi pochopíte, prečo je dôležité udržiavať čistotu, predchádzať zbytočným rizikám, chrániť svoje zdravie a rešpektovať stanovené pracovné postupy.

Pri práci s keramickými materiálmi, ktoré môžu byť pri vdýchnutí škodlivé (napr. sadra, engoby či glazúry), je tiež potrebné dodržiavať hygienické a bezpečnostné pravidlá. Tie zahŕňajú správnu manipuláciu s materiálmi, používanie ochranných prostriedkov a zodpovedný prístup k práci. Osvojenie si týchto zásad vám umožní sústrediť sa na samotný tvorivý proces, rozvíjať svoje zručnosti a naplno sa venovať práci s hlinou v bezpečnom a podnetnom prostredí.

ZADANIE

Uvedomte si pravidlá bezpečnosti v dielni:

Na prácu v dielni je vhodné doniesť si pracovný odev mať zopnuté vlasy.

Jesť a piť je vhodné mimo dielne, počas prestávky.

Po práci si treba dobre umyť ruky a odporúčame ošetriť ich krémom. Môžete pocítiť, že koža je po práci s hlinou vysušená. V skutočnosti sa cez kožu môžu do tela vstrebávať prospešné minerály.

Pri poraneniach rúk alebo kožných ochoreniach na rukách sa odporúča prácu s hlinou vopred konzultovať s lekárom.

Pri manipulácii s glazúrami sa odporúča nosiť rukavice a respirátor. Pracovať s práškovým materiálom treba tak, aby sa nevíril do vzduchu.

Prašné materiály (sadra, glazúry) nikdy nezametáme, ale utierame vlhkou handrou. Neovoniavame a nevírame ich.

*Všetky chemikálie, glazúry a materiály máme dôkladne označené,
aby nedochádzalo k omylom.*

*Pracovisko by malo zostať čisté a prehľadné. Každá vec v pracovnom
priestore má svoje miesto.*

*Pri práci dodržiavame čistý pracovný priestor, aby sme sa vyhli
znehodnoteniu hliny sadrou alebo inými nečistotami.*

Hlinu a sadru sa nesmie vylievat' do výlevky ani toalety.

Zapnutej pece sa nedotýkajte.

Riad'te sa pokynmi vyučujúcich.

Treba si uvedomiť niekoľko rizík, ktoré pri práci v dielni vznikajú, a ako im predchádzať:

- **Ohrozenie zdravia vdýchnutím prachu.** Najväčšie riziko predstavuje oxid kremičitý. Prach treba utierať vlhkou handričkou, nezametať, aby sme predchádzali jeho zvráteniu, oplachovať náradie, prať pracovný odev. Treba pravidelne vetrať.
- **Toxické materiály.** Glazúry, engoby môžu obsahovať ťažké kovy a iné látky. Treba pracovať v ochranných pomôckach, po práci si umyť ruky, skladovať glazúry v uzavretých nádobách mimo dosahu detí a dbať, aby deti pracovali len pod dohľadom dospelých a vždy s dobre pripravenými glazúrami, nikdy nie v podobe prášku. Sypké materiály neovoniavame, nikdy do nich nefúkame, aby sa nám nedostali do dýchacích ciest.
- **Popálenie a požiar.** Pec musí byť správne nainštalovaná, umiestnená v samostatnej miestnosti s vetraním, bez horľavín v okolí. Pri otváraní treba používať žiaruvzdorné rukavice, nedotýkať sa zapnutej pece a zabrániť prístupu detí. Pec obsluhuje len školený personál. Pred odchodom z miestnosti s pecou treba viditeľne označiť, že ide o zdroj tepla. Po výpale je potrebné vyvetrať.
- **Zranenie pri práci so strojmi.** Elektrické stroje v dielni môžu byť príčinou úrazu. Deti smú pracovať len pod dohľadom dospelých. Po použití je nutné odpojiť prívod elektriny.
 - ~ **hrnčiarsky kruh** musí byť v stabilnej polohe, pracovník má vyhrnuté rukávy, zložené visiace šperky a dlhé vlasy treba zopnúť, nesmú byť rozpustené. Dlhé nechty sú prekážkou. Ovládanie má byť na dosah nohy, pričom noha zostáva položená na zemi. Pri kruhu môžu byť súčasne maximálne dve osoby.
 - ~ **miešadlá** – používame na premiešanie namočenej hliny, pracujeme v stoj.

- ~ **mixér** – používame na mixovanie papierovej hmoty, zapíname ho jedine na pokyn vyučujúcich.

NÁSTROJE V KERAMICKEJ DIELNI

Prehľadné usporiadanie nástrojov v keramickej dielni nám môže prácu spríjemniť aj uľahčiť. Nástroje nájdeme čisté a pripravené na prácu. Dielňa je rozdelená na dve časti. V jednej modelujeme, tu je regál so všetkými potrebnými nástrojmi, nazýva sa **modelovňa**. V samostatnej **dielni** sa nachádza pec, kde pracujeme s glazúrami a engobami. Tu glazované výrobky dosychajú pred výpalom.

V nasledujúcom texte vysvetlíme, ukážeme a stručne popíšeme nástroje a materiály, ktoré sa tu nachádzajú. Obrázky v tejto časti pochádzajú z dvoch zdrojov: z našej dielne a zo stránky obchodu PECE spol. s r. o. ktorá sídli v Očovej a ponúkajú široký sortiment materiálov a potrieb pre keramickú dielňu. Pri udržiavaní poriadku v dielni PF:

- ~ **rešpektujeme systém dielne**, poriadok uľahčuje prácu a chráni zdravie.
- ~ **nástroje umývame** po práci vo vedre, aby sme vodou šetrili. Necháme ich obschnúť na svojom mieste v regáli.
- ~ Náradie a pomôcky ukladáme **vždy čisté** na svoje vyhradené miesto v regáli.
- ~ **regály a odkladacie plochy** utierame od prachu vlhkou handrou na začiatku práce v dielni.

Ukážky nástrojov a pomôcok, ktoré by ste mali vždy nájsť v regáli v modelovni. Niektoré z nich sú špecifické pre keramickú dielňu, iné predmety nájdete aj v domácnosti. Vo všeobecnosti platí, že výber nástrojov prispôbujeme zámeru. Nie vždy ide o profesionálne keramikárske nástroje. Všímame si a snažíme sa využiť aj rôzne iné „inštrumenty“ (napríklad cukrárske formičky na vykrajovanie, prírodniny, textílie so zaujímavou štruktúrou).

ZADANIE:

Zorientujte sa v materiáloch a nástrojoch používaných v keramickej dielni.

Uvedomte si, ktoré najviac využívate pre svoje zábery.

Hubka slúži pri modelovaní, točení na hladenie výrobku, odsatie prebytočnej vody. Zaujímavé tvary prírodných hubiek zároveň podnecujú fantáziu.

Na utieranie prachu v dielni použijeme bežné špongie na riad a handričky, ktoré plácame v čistej vode.

Čepele sa používajú na tvarovanie a ťahanie výrobku pri točení. Čepele je možné použiť aj pri vyhladzovaní a oškrabovaní výrobku. Môžete ich použiť pri modelovaní. Tieto čepely sú z dreva.

Cidlina je nástroj rôzneho tvaru určený na obtáčanie nádob v kožovitom stave, vyrovnávanie plátov, používa sa pri tvarovaní, vyťahovaní výrobkov pri točení a tiež na vyhladzovanie, modelovanie, oškrabávanie a textúrovanie.

Šliker je tekutá hlina na lepenie častí hlíny k sebe. Odkladáme v plastových nádobkách na ďalšie použitie, nevyliavame do výlevky. Treba používať šliker z tej hlíny, s ktorou práve pracujete.

Štetec sa v keramickej dielni používa pri nanášaní šlikra. Predtým popicháme, zdrsníme povrch, aby sme umožnili riedkej hmote preniknúť do štruktúry materiálu a pritlačíme spoj tak, aby sme vytlačili všetok vzduch. Pri nanášaní glazúr a engob treba zvoliť vhodnú veľkosť štetca podľa zámeru. Vhodnejší je štetec s mäkkým vlasom.

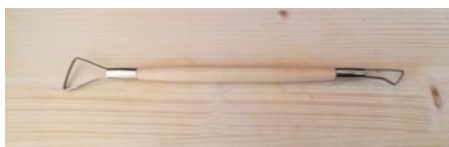
Valček slúži na rozvaľkanie hliny pri vytvorení plátov. Ak nemáme valček, môže poslúžiť aj sklenená fľaša. Pri vaľkaní prekryjeme hlinu kusom plátna, aby sme si zachovali valček čistý. Nalepená hlina spôsobuje v pláte nežiadúce preliačiny.

Kulmík je nástroj, ktorý sa využíva na odsatie prebytočnej vody pri točení. Využitie najmä pri výrobe nádob s úzkym hrdlom, kam sa nedostaneme rukou a nemôžeme preto odsáť prebytočnú vodu na dne.

Modelárska kefka slúži na prečistenie a zapracovanie detailov a na vyhladenie malých dierok vo výrobku.

Modelárske očko je kovové oko v drevenej násade a slúži na odoberanie keramickej hmoty pri modelovaní.

Špajdlá sa používa na dotvorenie detailov, zdrsnenie povrchov pri lepení šlikrom, robenie dierky, zisťovanie hrúbky plátu hlíny, na rozmiešavanie sadry a iné.

Modelárske špachtle slúžia na tvarovanie hlíny v najrôznejších detailoch, majú rôzne tvary, treba si vybrať vhodný nástroj.

Rašpľá je nástroj podobný pilníku, rôznej hrúbky v rôznych polomeroch, slúži na zabrúsenie nerovností na sadre, či vysušenom výrobku.

Dekoračný valček a gumené valčeky sú vyrobené na použitie na vytváranie textúry predovšetkým do keramických hmôt. Z hlíny si môžeme vyrobiť vlastné dekoračné valčeky, pečiatky a tvary presne také, aké potrebujeme.

Rozprašovač slúži na rozprašovanie, na udržiavanie vlhkosti hlíny. Môžeme ho využiť aj pri striekaní glazúry.

Obkročák je nástroj používaný na prenášanie veľkosti trojrozmerných predmetov.

Plátno (menšie rozmery) používame na podloženie hlíny, ako aj na ochranu valčeka pri valkaní.

Struna je drôt na odrezávanie nádoby z kruhu alebo menších kusov hlíny a bloku.

Vykrajovačky sa používajú na vytvorenie presného tvaru a veľkosti hlíny, napr. štvorec, kruh, stromček, srdiečko, zvieratká a ďalšie rôzne tvary...

Točna je otáčajúca sa doska, pomôže pri prácach, kde potrebujeme pracovať na objekte zo všetkých strán napr. na dekorovanie nádoby.

Kladivo slúži na rozdrvenie zatvrdnutej hliny pre opätovné použitie, pred roztĺkaním si pod materiál rozprestieme podložku, aby sme rozdrvený prach dokázali nasypať do suda.

Dekoračný hrebeň je nástroj určený na vytváranie textúry na hlinenom výrobku počas točenia na hrnčiarskom kruhu.

Kefa je nástroj používaný na čistenie povrchov. Pri použití tvorivosti sa dá využiť aj na vytváranie štruktúr a vzorov na hline.

Valcovací lis je mechanické zariadenie na výrobu plátov. Ušetrí prácu a dosiahneme rovnomernejší plát ako pri ručnom valkaní. Pri práci treba byť opatrný a nedávať prsty medzi valce. Lis v našej dielni je adaptovaný grafický lis, na trhu sú dostupné stroje a valcovacie stoly.

Z praktického hľadiska je vhodné v keramickej dielni vyčleniť priestor pre prácu s hlinou a prácu s glazúrami. V našich podmienkach je pec v samostatnej miestnosti, kde je situovaná aj polica s glazúrami. V nasledovnom prehľade sú popísané tieto pomôcky.

Keramická pec s plnením zhora je vhodná pre hobby aj profesionálny výpal. V našej dielni je umiestnená v samostatnej miestnosti s obmedzeným prístupom. Nesmú sa tu pohybovať deti bez dozoru. Pri manipulácii s pecou treba byť opatrný, nedotýkať sa izolácie. Pri otváraaní pece používať ochranné rukavice. Vypaľovacia teplota v zariadení môže dosahovať do 1200 °C. Povrchová teplota a elektrické vykurovacie telesá sú potenciálne bezpečnostnými rizikami pre obsluhu pece. Zapínanie pece je len v kompetencii zodpovednej osoby.

Dištančné stĺpiky, šamotové podložky, pláty pre bezpečné rozmiestnenie výrobkov v peci. Pri nanášaní glazúry treba dbať na to, že výrobok sa musí dať umiestniť do pece tak, aby sa glazúra nedotýkala povrchov iných výrobkov.

Engoba je tekutá zmes jemnej hliny vody a minerálnych oxidov na povrchovú úpravu, ktorá sa nanáša na vysušený (ešte nevypálený) alebo kožovitý (tzv. zavädnutý) črep. Nanesením engoby získa výrobok farebný odtieň, nie však lesk. Povrch engoby sa preto zvykne preglazovať transparentnou glazúrou, aby splynul povrch a vznikli správne intenzívne farby. Vo vypálenom stave ju spoznáme podľa matného povrchu.

Glazúra je rozdrvené sklo – zmes kremičitanov, tavív a oxidov kovov. Obsahuje jemne mleté minerály so špeciálnym zložením s prísadou kaolínu, keramických pigmentov, farbiacich oxidov, kaliacich prostriedkov a ďalších prísad. Je určená na zušľachtenie povrchu keramických výrobkov, zaisťuje nepriepustnosť, zvyšuje chemickú a mechanickú odolnosť a zlepšuje estetické vlastnosti (farebnosť, lesk, a pod.).

Mažiar slúži na rozdrvenie hrudiek v glazúrach a ich hladké vymiešanie, vymiešanú glazúru precedíme cez glazúrové sitko.

Glazúrové sitko sa odporúča používať už pri stekucovaní glazúr a po určitom čase používať aj pri rozmiešavaní glazúr. Pomôže odstrániť nedokonalé rozmiešanie práškovej glazúry prípadne mechanické nečistoty (chlpy štetca alebo iné nečistoty). Glazúry s efektom nepreciedzame.

Glazovacie kliešte slúžia na uchopenie predmetu pri glazovaní, užitočné najmä pri namáčaní do glazúry.

Kukačka nástroj na nanášanie glazúr a engob.

Tekutina vhodnej konzistencie sa nasaje a dávkuje na povrch črepu, kde veľmi rýchlo priľne.

Hrnčiarsky kruh (SHIMPO RK-5TF) je najmenším modelom od spoločnosti Shimpo a je určeným predovšetkým na tvorbu vo voľnom čase. Kruh sa ovláda pomocou nožného pedálu, ktorý uľahčuje prácu na hrnčiarskom kruhu. Tento kruh je vhodný najmä pre začiatočníkov, ale aj pre deti pri prvom kontakte s keramikou hlinou. Kapacita na točenie je 10 kg keramickej hlíny na kruhu. Pred prácou si vyskúšajte nastavenie otáčok a ubezpečte sa, že na sebe nemáte voľné oblečenie, šperky alebo nezopnuté vlasy, ktoré by sa mohli na kruh namotať.

V keramickej dielni sa môžete stretnúť s pojмами, ktoré sa v bežnej komunikácii nepoužívajú, no v remeselnom prostredí majú presný význam. Ide o odborné výrazy späté s technológiou výroby, materiálmi a pracovnými postupmi. Nasleduje výber niekoľkých súvisiacich termínov, s ktorými sa môžete stretnúť, spolu s ich stručným objasnením.

HLINA AKO VEČNÝ MATERIÁL

Hlina je jedným z najúžasnejších prírodných zdrojov, ktorú môžeme nájsť na celom svete. Aj preto sa stala dôležitým materiálom, ktorý človek využíva od praveku na mnoho spôsobov.

Hlina je usadená hornina. Vzniká zo zvetraných, mimoriadne jemných kúskov iných hornín zlepených dohromady. Ide o ílové minerály (s priemerom menej ako 0,0002 mm), prach (0,0002 – 0,05 mm) a zrnká piesku (0,05 – 2 mm). Vzniká dlhým procesom zvetrávania a usadzovania iných hornín, v dôsledku vyzrážania rôznych látok môže mať rozmanité zloženie. V hline sú aj zvyšky rastlín

a živočíchov a, samozrejme, voda. Jednotlivé zložky ovplyvňujú konzistenciu a farbu hlíny, no zvyčajne býva sivá, žltá, červená, modrá, hnedá alebo čierna. (Žbikowski, 2018)

Rôzne podoby tej istej hlíny

Hlina má dve tváre, pretože môže byť mäkká i veľmi tvrdá. Táto vlastnosť závisí od vody. Mikroskopické častice hlíny sa totiž obklopa zo všetkých strán vodou. Tak vznikajú bublinky, ktoré kľúzu jedna po druhej ako gumené guľôčky. Vďaka tomu možno hlinu ľahko miesiť v rukách a formovať z nej rôzne objekty. Ak chceme zachovať ich tvar, musíme hlinu zbaviť vody. Keď pri vysokej teplote v peci odstránime z hlíny aj chemicky viazanú vodu, častice hlíny sa k sebe priblížia a pevne spoja, čím vytvoria tvrdú štruktúru. Pôsobením tepla v peci zmeníme štruktúru materiálu a vypálená hlina sa skôr podobá na horninu premenenú.

Ak si chceme zaobstarať hlinu, s najväčšou pravdepodobnosťou navštívime obchod s umeleckými potrebami (v Banskej Bystrici napríklad Rámovanie na Kapitulskej ulici) alebo špecializovaný obchod (napríklad PECE v Očovej, ktorý ponúka široký sortiment pre keramické dielne). Tiež je možné objednať si materiál cez internetové obchody. Hliny môžeme rozdeliť na: **hrnčiarske** (vhodné na vytáčanie na kruhu), **sochárske, modelovacie** (využívané v našej dielni) a špeciálne určené **na liatie do formy**. Rozdiel medzi keramickými hlinami je v zložení, obsahu minerálov, druhu minerálov, plasticite (lepivosť a spracovateľnosť) a veľkosti zrn.

Podľa farby rozlišujeme viaceré druhy hlíny. Najbežnejšia je **červenica** – hlina s vysokým obsahom oxidu železitého, je zafarbená do hnedočervena. Hlina môže byť aj svetlá smotanová, čierna, sivá, dokonca modrá.

Po vypálení rozlišujeme **podľa teploty výpalu** tieto typy keramiky:

- **Hrnčina** – keramika s pórovitým črepom pálená na nízky výpal 1000 – 1100 °C
- **Kamenina** – keramika s hutným a nepriepustným črepom pálená nad 1200 – 1300 °C

- **Porcelán** – veľmi jemná a tvrdá keramika bielej farby z kaolínu pálená na vysoký výpal 1300 – 1400 °C. Pochádza z Číny. Ide o veľmi jemné v Európe obdivované výrobky, správne zloženie sa v Európe podarilo dosiahnuť v 18. storočí.

ZÍSKAVANIE HLINY Z PRÍRODY

Zaujímavá je možnosť získavania hlíny priamo z prírody. Tu je potrebná trpezlivosť a aj chemické vzdelanie, aby sme dospeli k dobrým výsledkom. Ako príklad získavania hlíny z prírody uvádzame seminárnu prácu študenta Filipa Antalíka (*študijný program geopotenciál regiónov - I. stupeň, 2. ročník*). Ako zanielný praktik geológ sa podujal otestovať a porovnať dve vzorky hlíny, ktoré získal zo sadrovcevej lokality Veľké Němčice na Morave a kaolínovej bane na ložisku Vyšný Petrovec v okrese Poltár.

Obec Veľké Němčice sa nachádza neďaleko Brna. Lokality, ktorá sa za svoju krátku existenciu preslávila hojnými nálezmi estetických vzoriek sadrovca, sa nachádza približne 1,5 km SSV od obce a bola odkrytá pri výkopových prácach pre rozšírenie parkoviska pri diaľničnom odpočívadle Zeleňák. Blízke okolie je reprezentované hnedými a zeleno-sivými nevápnitými ílovami a ílmi s občasnými polohami sadrovca a anhydritu a pieskovicami spadajúcimi do Šitbořických vrstiev Menilitového súvrstvia (spodný oligocén – eger; 33,9 – 28 Ma) (Hruban, 2013). Hlina bola odobratá priamo v lokalite zo spodnejšej (v hĺbke približne 2,5 – 3 m od povrchu) tmavosivej až zelenosivej vrstvy, ktorá pôsobila zaujímavo. Boli vybrané homogénne sivé bloky bez viditeľných inklúzií, nečistôt alebo stôp po oxidoch železa. Bloky hlíny sa následne sušili (čo trvalo približne dva týždne), potom sa nadržili na menšie kusy a rozmočili v horúcej vode. Počas rozmáčania sa pravidelne miešali a hnietli, kým nevznikla pastovitá konzistencia podobná zubnej paste alebo kečupu. Hlina bola potom prepasírovaná cez jemné sito (s otvormi 1 – 2

lokalita Vyšný Petrovec

lokalita Veľké Němčice

odobratie horniny v blokoch

Ukážka získavania hlíny z prírody, seminárna práca študenta Filipa Antalíka (2025)

mm). Pred použitím sa rozotrela v približne 1 – 1,5 cm hrubej vrstve na sadrovú dosku, kde sa nechala dehydrovať.

Lučenská kotlina je najvýznamnejším výskytom kaolínov, žiaruvzdorných a kameninových ílov v Západných Karpatoch. Dôkazom toho môže byť aj bohatá hrnčiarska tradícia v tomto regióne. Ložisko Vyšný Petrovec – Tovík, nachádzajúce sa približne 3 km JJZ od mesta Poltár pri osade Vyšný Petrovec, je považované za jedno z najvýznamnejších ložísk kaolinického piesku, v menšej miere takmer čistého kaolínu na našom území. Ide o sa o sedimentárne ložisko, ktoré vzniklo preplavením kaolinizovaných, prevažne nízkostupňových metamorfovaných hornín (sericitické a grafitické fylity podložia Poltárskej formácie), v menšej miere porfyroidov, arkóz a kyslých eruptív. Najčistejšie, jasno-biele kaolíny tu vznikali kaolinizáciou porfyroidov a arkóz, naopak fylitový protolit produkoval menej kvalitnú surovinu znečistenú hlavne oxidmi železa (Káčer, 2005; Koděra, 1986). V lokalite sa vyskytuje pomerne široká škála rozličných typov a kvalít kaolínovej suroviny. Odoberané boli bloky jemnozrnného a jasne bieleho, menej tvárneho kaolínového piesku a bloky mierne znečisteného svetlosivého, na pohmat mazľavého kaolínu. Surovina bola nakombinovaná približne v takom pomere, aby si zachovala čo najbelšiu farbu, ale aby bola zároveň dostatočne tvárna a bolo s ňou možné pracovať. Ďalej sa postupovalo viac-menej rovnako ako pri hline z Velkých Němčíc.

Výsledok experimentu bol zaujímavý. Tmavosivá až sivozelená hlina z Velkých Němčíc sa osvedčila ako nevhodná na keramické účely. I napriek dôslednému spracovaniu naďalej obsahovala vysoké množstvo nepriaznivých prímiesí. Prevažne išlo o sadrovcové, karbonátové, jarositové prímеси, organické zvyšky a oxidy dvojmocného železa ktoré spôsobovali práve zelený nádych hlíny a v redukčnom prostredí nedokázali prejsť do stabilného stavu. Vystavenie povrchovým podmienkam s dostatkom kyslíka a tepla v priestore modelovne spôsobilo neúmerne zmršťovanie výrobku a následne masívne trhliny, pričom nepomohlo ani prekrytie igelitom alebo navlhčeným plátnom. Naopak, kaolínová surovina z diametrálne odlišných geologických pomerov obstála veľmi dobre. Obsahovala iba minimálne organické či iné nevhodné prímеси, vďaka jemne piesčitej, mastnej a nelepivej konzistencii sa s ňou dobre manipulovalo a vysychanie u nej bolo pomerne konzistentné, nemala tendenciu tvoriť trhliny. Vo výsledku je možné konštatovať že hlíny vyskytujúce sa v styku s karbonátovými horninami, prípadne obsahujúce vyšší podiel organického materiálu, či iných nevhodných prímiesí, si vyžadujú pred keramickým využitím špeciálnu úpravu. Naopak hlíny z kyslého podložia a príbuzných sedimentárnych hornín, ktoré vznikli prevažne zvetrávaním živcov (aj iných tektosilikátov) a fylosilikátov majú veľmi priaznivé vlastnosti a nevyžadujú si okrem štandardných postupov žiadnu špeciálnu úpravu.

*Ukážka získavania hliny z prírody, odvodňovanie na
sadrovej doske a praskanie pri sušení,
seminárna práca študenta Filipa Antalíka (2025)*

Drvenie, namáčanie horniny a jej príprava na modelovanie – seminárna práca študenta Filipa Antalíka (2025)

RECYKLÁCIA HLINY V DIELNI A JEJ KONZISTENCIA

Hlina vydrží prakticky večne. V dielni ju treba uchovávať v uzatvárateľnej nádobe na mieste bez priameho slnečného svetla a mrazu. Suché zvyšky môžeme odkladať do nádoby a recyklovať. Pri opakovanom použití musíme dávať pozor, aby sme hlinu neznečistili inými materiálmi (napr. sadrou). Ak máme rozpracovanú prácu, ku ktorej sa neskôr chceme vrátiť, je potrebné obaliť hlinu mokrou textíliou a igelitom, aby sme zabránili vyschnutiu. Akúkoľvek zvyšnú nevypálenú hlinu je možné znovu použiť.

Rozdrvenie a odvodňovanie hliny na sadrovej doske

ZADANIE:

Recyklujte stvrdnutú hlinu a vráťte ju do plastickej podoby. Vyskúšajte pripraviť stuhnutú hlinu opäť na modelovanie.

Rozbíte stvrdnuté kusy hliny na menšie kúsky kladivom, zalejte vodou a nechajte pár dní máčať, potom poriadne premiešajte, odstráňte z rozmočenej hliny prebytočnú vodu na sadrovej doske vo vrstve cca

1 – 2 cm. Nechajte ležať na stole a kontrolujeme zmenu konzistencie. Keď stuhne obrátime ju. S hlinou na modelovanie pracujeme ďalej, alebo ju uskladníme v sude. Pred prácou je dobré hlinu premiesiť, zbaviť ju vzduchových bublín.

Pozorujte a popíšte proces.

VYPALOVANIE KERAMIKY

Vypalovanie keramiky je proces, pri ktorom sa vytvarovaný a vysušený výrobok zahrieva v peci na vysokú teplotu, čím získa pevnosť a trvácnosť. Počas výpalu dochádza k fyzikálnym a chemickým zmenám – spekaniu – a z hliny sa stáva tvrdý keramický materiál. Výrobok musí byť úplne vysušený.

Prvý výpal na nižšej teplote sa volá **prežah**. Jeho cieľom je spevniť výrobok, odstrániť aj chemicky viazanú vodu. Po prežahu je keramika pevná, ale stále nasiakavá. Takto získame **črep** (môžete sa stretnúť aj s termínom **biskuit**), prvýkrát vypálenú hlinu, ktorú môžeme glazovať. To znamená na povrch nanášať vrstvu glazúry. Tá dodáva výrobku nepriepustnosť a odolnosť voči vode. Podľa teploty výpalu rozlišujeme glazúry na **nízky výpal** (približne do 1100 °C) a **vysoký výpal** (nad 1200 °C). V našej dielni pracujeme s nízkovýpalovými glazúrami. Pri vyšších teplotách vzniká hutnejší a menej nasiakavý materiál.

V elektrickej peci prebieha výpal riadeným zvyšovaním teploty podľa nastaveného programu. Výhodou elektrických pecí je presná regulácia teploty, rovnomerné rozloženie tepla a čisté prostredie bez priameho kontaktu s plameňom. V prvých fázach výpalu môže teplota stúpať maximálne 60 °C za hodinu, aby sa stihla odstrániť zvyšková vlhkosť - chemicky viazaná voda.

Druhý výpal (zvyčajne 1020 – 1250 °C podľa typu hliny a glazúry), počas ktorého sa povrch speká a vytvára sa pevná, sklovitá vrstva. Dnešné elektrické pece umožňujú presnú kontrolu výpalu, čím predchádzame popraskaniu keramiky.

Elektrické keramické pece sú však pomerne nový vynález. V minulosti sa keramika vypaľovala v jamách, poľných peciach alebo murovaných peciach vykurovaných drevom. Výpal ovplyvňovalo viac faktorov, kvalita dreva, počasie (vlhkosť a teplota okolitého vzduchu), spôsob uzavretia pece. Teplota sa regulovala skúsenosťou, citom a pozorovaním farby plameňa či dymu. Každý výpal bol do istej miery nepredvídateľný a výsledok závisel od zručnosti majstra. Vypalovanie drevom bolo náročné na čas aj fyzickú prácu. Tieto postupy sa využívali už od praveku a zdokonaľovali sa v rôznych kultúrach sveta.

Aj dnes existujú keramici, ktorí ovládajú tajomstvo výpalu drevom a vedome nadväzujú na tradičné techniky. Hoci moderné technológie prinášajú pohodlie a presnosť, výpal v drevenej peci zostáva symbolom remeselnej zručnosti, trpezlivosti a porozumenia materiálu i živlu ohňa. Uvádzame odkaz na [blog Alberta Loydla](#), ktorý pôsobil na našej fakulte a svoje o skúsenosti z experimentálnych výpalov v prírodných peciach sprostredkoval na videách a textoch.

*Pohľad do rozpálenej pece na drevo vlastnej konštrukcie
z blogu Alberta Loydla,*

(zdroj: <https://www.ravelin.sk/galeria/polna-pec/>)

3 TECHNIKY TVORENIA Z HLINY

Naším zámerom je ponúknuť námety na vlastné tvorivé projekty a zamerať pozornosť na diela z dejín umenia a histórie. Vymenujeme základné techniky v keramickej tvorbe. Viac sa o nich môžete dozvedieť z odporúčaných publikácií (Techniky keramiky, 2021; RADA, 2007). Počas prezenčnej výučby v dielni PF si viaceré z nich vyskúšate v zadaniach, ktoré budete môcť realizovať.

Techniky tvarovania z hlíny

Dekoračné techniky a povrchové úpravy črepu (Macek, 2007):

- modelovanie z hrudy
- hadíková technika
- modelovanie z plátu
- natláčanie plátu do formy
- liatie do formy
- vytáčanie na kruhu

Plastické dekoračné techniky:

- tvarovanie
- nalepovanie
- otláčanie
- rytie
- inkrustácia
- rezanie, perforovanie

Maliarske dekoračné techniky:

- engobovanie
- zdobenie kukačkou
- dekorovanie šablónami
- tupovanie
- maľba pod glazúrou
- sgraffito
- maľba do surovej glazúry
- maľba na vypálenú glazúru
- tlač

LEPENIE ČASTÍ V KERAMIKE POMOCOU ŠLIKRA

Lepenie jednotlivých častí keramického výrobku (napr. ucho k hrnčeku, ozdobné prvky alebo spájanie dvoch dielov) sa v keramike vykonáva pomocou šlikra – tekutej hlinenej suspenzie, ktorá slúži ako „keramické lepidlo“. Správne použitie šlikra zabezpečí pevné a trvácne spojenie častí pred výpalom.

Príprava šlikra: Šliker sa pripravuje rozmiešaním tej istej hlíny, z ktorej je výrobok, vo vode do konzistencie hustého *blatka*. Môže sa nechať chvíľu odstáť, aby sa dobre prepojil. Na šliker nie je dobré používať inú hlinu, ako tú, z ktorej je výrobok. Rozdielne hlíny sa pri výpale môžu správať odlišne, spoj by sa mohol rozpadnúť a zanechať na výrobku fľaky.

Príprava lepených plôch: Obe časti, ktoré sa budú spájať, je potrebné na styčných miestach napichať, aby sme umožnili vode vniknúť do štruktúry hliny. Urobíme tak ihlou, špajdlou. Tento krok zabezpečí prepojenie čiastočiek hliny medzi oboma lepenými časťami.

Nanesenie šlikra: Na zdrsnené plochy sa nanesie štetcom vrstva šlikra. Šliker pôsobí ako spojivo a zároveň zvlhčí plochy, čím zlepší ich spojenie. Spájané časti by mali byť v rovnakom štádiu vlhkosti (napr. kožená tuhosť), inak sa môžu po vyschnutí deformovať alebo odpadnúť.

Spojenie častí: Časti sa pritlačia k sebe a podržia, kým sa šliker „nechytí“.

Zpracovanie spoja: Spoj sa môže jemne zahľadiť prstom, špachtľou alebo iným nástrojom. Je vhodné nechávať spojený výrobok chvíľu odpočívať, aby sa časti ustálili a spoj sa nevychýlil.

Sušenie: Sušenie preverí kvalitu spoja. Pre pomalšie sušenie zakryjeme výrobok látkou/fóliou.

MODELOVANIE Z HRUDY HLINY

Pred modelovaním je potrebné hlinu dobre premiesiť a všímať si jej konzistenciu. Hlina totiž aj pri práci na vzduchu postupne stráca vodu a jej vlastnosti sa menia. Príliš suchá hlina spôsobuje trhliny, najmä pri modelovaní detailov, preto je dôležité mať poruke nádobu s vodou, rozprašovač alebo vlhkú hubku na jej zvlhčenie.

Problém s príliš vlhkou hlinou, ktorá sa lepí na prsty, riešime tak, že ju rozložíme (roztlačíme) na sadrovú dosku, ktorá z nej prirodzene odoberie prebytočnú vlhkosť. Na sadrovej doske však nemodelujeme, príliš by sme urýchlili schnutie v styčných plochách s podložkou a spôsobili si tak problémy a nerovnomerné schnutie. Modelovaný objekt je vhodné udržiavať v ideálnej vlhkosti a počas tvorenia ho občas jemne zvlhčiť rozprašovačom. Hlinu pripravenú na modelovanie skladujeme v uzatvárateľných nádobách (sudoch). Sudy treba vždy pred odchodom skontrolovať, či sú dobre zavreté.

Môžeme sa preniesť do praveku ľudstva, keď človek objavoval tvárne vlastnosti hmoty a vytváral idoly – pre neho významné postavy, prvé symboly stvárnené v hmote. Modelujte zviera v pohybe a hlavu s výrazom. Nezabudnite všetky prvky lepiť šlikrom.

FIGÚRA A POHYB

Zvieracia figúra patrí k najstarším formám plastického vyjadrenia v keramike. Nesie symbolické, rituálne, mytologické aj naratívne významy. V dejinách keramiky sa zviera objavuje ako totem, obetný

objekt, dekoratívny motív aj autonómna sochárska forma. Zviera je zároveň prirodzeným námetom pre deti a často začíname získavať skúsenosti s hlinou práve pri voľnom modelovaní zvierat.

*Rituálna nádoba
v tvare vtáka, Grécko,
2300 - 1900 pred Kristom
zdroj: commons.wikimedia.org*

Zvieratá v etruskej keramike

zdroj: commons.wikimedia.org

ZADANIE:

Modelujte figúru zvieratá.

Vymodelujte z hliny zviera, postavu alebo iného tvora.

Využite lepenie šlikrom.

Figúrka musí byť stabilná alebo ju vyriešte ako závesný objekt.

Inšpirujte sa v dejinách umenia a kultúry alebo v prírode.

Ukážky drobných figúrok (študentské práce 2024/25)

HLAVA A VÝRAZ

Modelovanie ľudskej hlavy patrí k najnáročnejším, ale zároveň najzákladnejším disciplínam plastickej tvorby. Hlava nie je len anatomickou štruktúrou – je **nositeľom identity, výrazu, charakteru a kultúrneho významu**. Dejiny umenia ukazujú, že spôsob, akým umelec formuje hlavu, vždy odráža **dobové chápanie človeka**.

Na úvod sa pozrieme na tri rozdielne historické prístupy, ktoré môžu slúžiť ako východisko pre vlastnú sochársku interpretáciu.

Antické portréty – konštrukcia a ideál

Antická plastika (grécka a rímska) chápe hlavu ako **harmonicky usporiadaný celok**, založený na proporčných vzťahoch a jasnej konštrukcii objemu. V gréckej tradícii prevažuje idealizácia, v rímskom portréte naopak dôraz na individualizované rysy a fyziognómiu. Ak si uvedomíme hlavu ako tojrozmerný objekt, ešte pred riešením detailov, hlina umožní tento proces stvárniť.

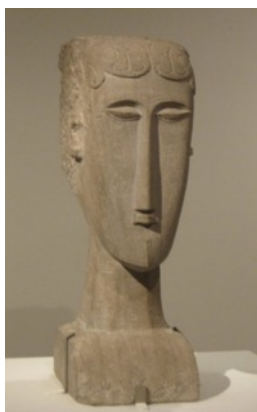
Moderné umenie – deformácia a subjektívny výraz

V modernom a súčasnom umení sa hlava stáva priestorom pre autorskú interpretáciu, deformáciu a redukciu. Anatomická presnosť nie je taká dôležitá ako chápanie materiálu. Hlina umožňuje experiment, skratku a vedomú deformáciu. Hlava sa nemusí „podobáť“, môže vyjadrovať postoj a výraz. Všimnite si v dejinách umenia rozdielne prístupy. Všimnite si výrazy tváří na nasledovných dielach a pokúste sa pomenovať výraz, ktorý sochy komunikujú.

Sochy rímskych divadelných masiek v Diokleciánových kúpeľoch

zdroj: <https://commons.wikimedia.org>

Modigliani: Hlava ženy, 1912,

zdroj: <https://commons.wikimedia.org>

Detail sochy Artemis Versailleská, okolo roku 335 p. n. l., Louvre

zdroj: <https://commons.wikimedia.org>

ZADANIE:

Vymodelujte hlavu z hrudy hlíny.

Vymodelujte z hlíny hlavu. Vnímajte, ktoré časti vystupujú a ktoré vstupujú do hĺbky hmoty. Všímajte si proporcie na tvárach.

Modelovanie hlavy z hlíny nie je o kopírovaní reality, ide o vyjadrenie myslenia v hmote.

Dejiny umenia nám ponúkajú rôzne stratégie. Inšpirujte sa a vyhľadajte diela so zobrazením hlavy – realistické aj štylizované.

Hlavy - študentské práce

Keď ste si už vyskúšali modelovať drobné figúrky, kde je pomerne veľká voľnosť prejavu, môžete skúsiť vyrobiť úžitkový predmet.

NÁDOBY

V dejinách tiež najprv vznikali idoly, sošky a potreba nádoby prišla na rad až neskôr, keď sa ľudia menili z lovcov a zberačov na prvých poľnohospodárov. Tak aj vy sa môžete na chvíľu vrátiť do praveku a pokúsiť sa vymodelovať nádobu z hrudy hlíny. Na fotkách (obr. 41) vidno postup tvorenia nádobky v rozmeroch cca 10 cm. V anglickom jazyku sa dajú nájsť návody pod názvom *Pinch Pot*.

ZADANIE:

Vymodelujte nádobu z hrudy hlíny technikou tvarovania v rukách.

Nasledujte pokyny postupu a vymodelujte z hrudy hlíny malú nádobku.

Overte jej funkčné vlastnosti.

Nádoba z hrudy hlíny

Postup:

1. Pripravte si plátno a nádobu s vodou.
2. Zoberte za hrst hlíny. Dobre ju premiešajte. Zistite, akú má konzistenciu a upravte ju – pridajte alebo odoberte vlhkosť.
3. Začnite rukami formovať základný tvar nádoby – guľu, valec alebo elipsoid.
4. Vytváranie dutiny (vyhlbenie): dutina sa tvaruje zvnútra, nie spájaním častí. Existujú dva spôsoby: vyhlbenie prstami a vyhlbenie očkom.
5. Dajte pozor, aby bola hrúbka stien všade približne rovnaká. Vyvarujte sa pritenkých stien. Príliš mokrá hlina sa deformuje.
6. Ak sa pri modelovaní objavia praskliny, jemne ich uzavrite navlhčením a uhladením.
7. Pracujte symetricky, nádoba by mala mať rovnováhu a nesmie padať.

Povrchová úprava:

- ~ Po dosiahnutí tvaru vyhladzujte povrch prstami alebo vlhkou hubkou.
- ~ Môžete dodať dekór – jemné rytie, plastický reliéf, odtlačky.
- ~ Po dosiahnutí *kožovitého stavu* možno ešte doladiť povrch alebo farbiť engobou.
- ~ Engobu je možné preškrabávať a vytvoriť tak dekór technikou sgraffito. Sgraffito – preškrabávanie vrstvy hlíny tak, že sa odhalí spodná vrstva inej farby. Využívaná aj na fasádach budov

Schnutie

- ~ Pred pálením sa nádoba musí úplne vysušiť, v závislosti od podmienok niekoľko dní. Hlina sa pri schnutí zmršťuje, a aj preto sa môžu objaviť praskliny. Ak sa to stane, niekedy je možné prasklinu zaplniť šlikom.
- ~ Pred výpalom je niekedy potrebné zahľadiť povrch brúsnym papierom.
- ~ Vypálená nádoba sa dá farbiť glazúrami. Glazovanie bude vyžadovať druhý výpal.

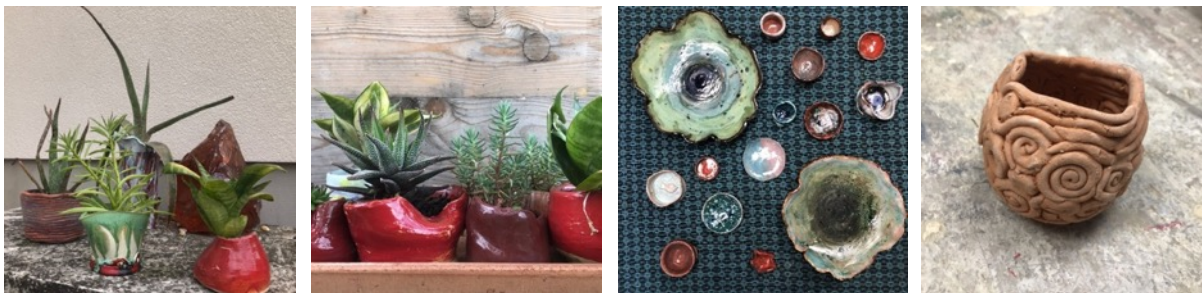
Môžete pokračovať v objavovaní zložitejších postupov a hľadani vlastných tvarov. Na obrázkoch sú nádoby vytvorené rôznymi postupmi: modelovaním z hrudy, hadíkovou technikou, modelovaním z plátu a vytáčaním na kruhu.

ZADANIE:

Uvažujte a rozoznávajte výrobný postup na nádobách.

Na keramických výrobkoch nájdených v dielni/prinesených z domu sa pokúste určiť použité techniky tvarovania a povrchovej úpravy. Nádoby v dielni preskúmajte a uvažujte vo dvojiciach.

HADÍKOVÁ TECHNIKA

Rôzne nádoby

Hadíková technika je jedna z najstarších a najjednoduchších metód ručného modelovania z hliny. Používali ju už pravekí ľudia na výrobu nádob každodennej potreby. Pri tejto technike sa nádoba vytvára postupným ukladáním a spájaním hlinených „hadíkov“ (valčekov) na seba. Umožňuje vytvárať rôzne tvary a veľkosti nádob bez použitia hrnčiarskeho kruhu a rozvíja tvorivosť aj jemnú motoriku.

- ~ Pripravte si pracovné plátno a hlinu v správnej konzistencii. Hlinu premiešajte.
- ~ Vytvorte dno nádoby: z hliny vytvarujte guľu. Guľu sploštíte dlaňou alebo valčekom na placku hrubú asi 0,5 – 1 cm. Vytvarujte do požadovaného tvaru dna (kruh, ovál).
- ~ Z hliny valkajte dlhé valčeky („hadíky“) s rovnakou hrúbkou, využívajte všetky prsty. Hrúbka hadíkov by mala byť približne 1 cm (na väčšie nádoby hrubšie).
- ~ Prvý valček položte po obvodu dna. Miesto spojenia navlhčíte šlikom a pritlačte k podkladu. Pokračujte ukladáním ďalších hadíkov nad seba do špirály. Dbajte na stabilitu nádoby.

MODELOVANIE Z PLÁTU

Modelovanie z plátu je často používaná keramická technika, pri ktorej sa tvorí z rovnomerných plátov hliny. Ide o jeden zo základných spôsobov ručného modelovania, používaný pri výučbe keramiky aj v umeleckej tvorbe.

ZADANIE:

Vyvaľkajte plát a posúďte možnosti jeho tvarovania, ohýbania a spájania.

Naučte sa pripraviť rovnomerný plát hliny. Vyskúšajte ručné valkanie, aj prácu s lisom.

Posúďte vlastnosti hliny a zistite, aká konzistencia je vhodná pre tvarovanie plátu. Všímajte si plasticitu hliny počas práce.

Vyskúšajte rôzne výrazové možnosti povrchu – otláčajte rôzne predmety, perforujte a ohýbajte plát.

Experimentujte s výrazovými možnosťami povrchu.

Ručné valkanie plátu

- ~ Príprava pracovného prostredia: dva kusy plátna, medzi ktoré sa umiestni hlina (aby sa nezašpinil stôl ani valček).
- ~ Valčekom rozvaľkajte hlinu do rovnomernej hrúbky. Kontrolujte hrúbku plátu zapichnutím špajdle, môžete použiť dve drevené lišty (napr. ceruzky) na vymedzenie hrúbky plátu (0,5 – 1 cm).
- ~ Dávajte pozor, aby bol povrch rovný, bez trhlín a bublín. Ak sa vytvoria bubliny, prepichnete ich ihlou a uhladzte povrch.
- ~ Hrúbku prispôbajte rozmeru – čím väčší tvar, tým hrubší plát.

Valkanie plátu ručne s pomocou valčeka a lis

Lisovanie plátu

Na vytvorenie rovnomerného plátu môžete použiť aj lis. V našej dielni máme grafický lis adaptovaný na prácu s hlinou. S jeho pomocou môžeme vytvoriť plát max. 35 cm.

- ~ Použite mäkšiu hlinu. Dajte ju medzi dve plátna a dve dosky. Vložte do lisu a postupným priťahovaním skrutiek na oboch stranách lisu a lisovaním hlíny uprostred plátu stenčujte. Takto vyrobený plát je rovnomerný. Pri práci s lisom treba byť opatrný – nedávať prsty medzi valce. Vhodné je pracovať vo dvojici: jeden krúti valcom, druhý usmerňuje pohyb dosky s hlinou a doťahuje šraubíky vždy o jednu otočku.

Tvorivá práca s plátom

- ~ Hotový plát nechajte chvíľu odpočinúť (kožovitý stav) – lepšie sa s ním manipuluje.
- ~ Pripravte si skicu a strih na nádobu z papiera, vymerajte a vystrihnite.
- ~ Jednotlivé steny vyrežte a prilepte k sebe pomocou šlika.
- ~ Priebežne kontrolujte kolmosť, tvar, stabilitu.
- ~ Môžete upraviť povrch:
 - rytie, reliéf, odtlačky,
 - plastické dekory – prilepené šlikom,
 - vytvorenie štruktúry pomocou textílie,
 - vyhladenie hubkou pre jemný povrch.

Rôzne možnosti práce s plátom,
študentské práce

ZADANIE:

Vymodelujte nádobu z plátu.

Vytvorte nádobu podľa vopred premysleného tvaru z plátu hlíny.

Návrh nádoby si vopred premyslite, naskicujte a narysujte jednotlivé diely na výrobu dna a stien nádoby (strih).

Jednotlivé diely plášťa vystrihnite a preneste na vopred pripravený a zavädnutý plát.

Ostrým nástrojom reže a šlikom postupne lepté steny k sebe. Pre spevnenie spoja je vhodné vtlačiť do rohu pomocou modelárskej špachtle tenký valček z hliny.

Overte statiku nádoby a kvalitu výrobku pri schnutí.

Nádoba v tvare domčeka

TOČENIE NA KRUHU

Hrnčiarsky kruh je vynález, ktorý umožnil efektívnejšiu a precíznejšiu výrobu keramických nádob. Ľudia ho poznajú v najjednoduchších podobách od praveku a je jedným zo spôsobov využitia kolesa. Datuje sa do obdobia okolo 5. tisícročia p. n. l., pravdepodobne v Mezopotámii. Používanie hrnčiarskeho kruhu sa postupne rozšírilo do Egypta, Grécka, Ríma a neskôr do celej Európy. (Homzová, 2007) Pôvodne sa koleso uvádzalo do pohybu posúvaním nohami. Dnes sa používajú kruhy na elektrický pohon.

Točenie na kruhu

ZADANIE:

Pracujte s hrnčiarskym kruhom a pokúste sa vytočiť menšiu nádobu.

*Vopred naštudujte postup
(videá v kurze – zadanie nádoba točená na kruhu),
oboznámte sa s podmienkami práce v dielni,
pripravte si pracovné prostredie. Vyskúšajte vytočiť nádobu na kruhu.
Výrobok opatrne odrežte strunou.*

Práca s hrnčiarskym kruhom si vyžaduje trpezlivosť a cit. Základné odporúčania sú:

- ~ Vhodné oblečenie (plášť, záster), nemajte šperky ani rozpustené vlasy, ktoré by sa mohli zachytiť do stroja.
- ~ Umiestnite nádobu s vodou na dosah rúk, ruky si treba v priebehu práce vlhčiť.
- ~ Pripravte si hubku alebo kulmík (na odstraňovanie prebytočnej vody) a ochranný odev.
- ~ Hlina musí byť dôkladne premiesená, bez bublín a s rovnomernou vlhkosťou.
- ~ Skôr ako sa pustíte do práce, si vyskúšajte zapnúť kruh a nastaviť otáčky.
- ~ Vyskúšajte si pevnú pozíciu tela. Obe nohy zapreté o zem, lakte opreté o kolená.
- ~ Centrovanie: ako prvé si nalepíte do stredu malý kúsok hlíny a nahodíte naň hlinu pripravenú na tvarovanie. Spustíte otáčanie a symetricky oboma rukami tvarujete kužeľ a potom valec s cieľom umiestniť hmotu do stredu a udržiavať ju v centre kruhu. Hlina musí byť pevne prichytená k podložke kruhu. Centrovanie sa dosahuje kombináciou sily a sústredeného pohybu rúk.
- ~ Pracujte s miernym, plynulým tlakom a udržiavajte ruky stabilné, stabilita vychádza z polohy tela – nohy pevne položené na zemi, lakte opreté o kolená. Dbajte na symetriu a rovnomerný tlak z oboch strán.
- ~ Dôležité je dodržať primeranú vlhkosť materiálu, ale príliš rozmočená hlina nebude dobre reagovať. Po dosiahnutí želaného tvaru nádobu odrežte pomocou struny a opatrne premiestnite na miesto, kde bude schnúť.

PRÁCA S FORMOU – POZITÍV A NEGATÍV

Sadra je v keramickej dielni základným pomocným materiálom. Používa sa nielen na výrobu foriem, ale aj ako samostatný materiál na tvorbu reliéfov a plastík. Pri práci so sadrou je dôležité dodržať správnu konzistenciu zmesi a postup miešania, aby odliatok získal potrebnú pevnosť a čistý povrch. Predtým, ako sa začneme zaoberať navrhovaním foriem, treba zvládnuť prácu so sadrou. Pre tento účel využijeme hotové formy. Vhodné sú silikónové aj plastové. Aby sa odliatok dal dobre vyklopiť, forma musí byť v takom tvare, aby tomu nebránila. Všímajte si tieto detaily tvarov foriem, aby ste predišli chybám pri navrhovaní vlastnej formy v ďalších úlohách.

Pred prácou so sadrou upozorníme na riziká:

Sadru môže dráždiť dýchacie cesty a oči – musíme zabezpečiť, aby sa prášok nezvíril do vzduchu ani nedostal do oka na špinavých rukách. Vyhneme sa kontaktu kože so sadrou (exotermická reakcia).

Nikdy neležeme zvyšky sadry do výlevky, pretože môže stvrdnúť a upchať potrubie. Pracovné náradie a nádoby je potrebné čistiť okamžite po použití vo vedre.

POSTUP ODLIEVANIA ZO SADRY

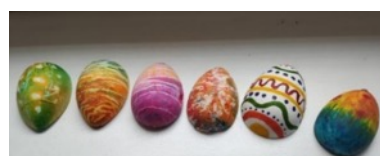
Pripravte si pracovnú plochu a rozložte na ňu formy, tak aby ich nebolo už potrebné presúvať.

- ~ Nádoba na miešanie by mala byť pružná, aby sa po stvrdnutí sadry dala dobre očistiť.
- ~ Sadru (modelársku bielu) presypeme do väčšej nádoby a pripravíme naberačku, ktorá bude slúžiť len na sadru a nemala by prísť do kontaktu s vodou.
- ~ Na miešanie použijeme špajdle.
- ~ Niektoré formy (záleží od materiálu) je vhodné vopred vyliať separačným prostriedkom (napr. mydlovým roztokom), aby sa odliatok dal ľahko vybrať. V tom prípade treba odstrániť bublinky.

Dávkovanie vody a sadry

- ~ Do nádoby najprv nalejte studenú vodu do 1/3 objemu.
- ~ Sadru pomaly sypte do vody naberačkou, kým sa nevyplní voda sadrou skoro po hladinu, dobrý pomer je, keď sa na hladine začnú tvoriť malé „ostrovčeky“.
- ~ Nechajte sadru presiaknuť vodou.
- ~ Jemne a krátko zamiešajte, až kým nevznikne hladká hmota bez hrudiek. Vyhnite sa prudkému miešaniu.

Liatie do formy

Postup odlievania zo sadry

- ~ Sadru lejte pomaly a rovnomerne do pripravenej formy.
- ~ Jemným poklepaním po forme odstránite zo sadry vzduchové bublinky.

Tuhnutie sadry

- ~ Počas tuhnutia sa formy nedotýkajte a nepridávajte ďalší materiál.
- ~ Formu nechajte v pokoji, bez pohybu, kým sadra nestuhne – kým neprestane hriať.
- ~ Ak priložíte k sadre ruku, pocítite teplo exotermickej reakcie – sadra tuhne.

Vyberanie odliatku

- ~ Po úplnom stvrdnutí opatrne vyberte odliatok z formy.
- ~ Ak je sadra ešte vlhká, manipulujte s ňou opatrne, aby sa nepoškodila, vysušený odliatok je pevnejší.

Čistenie

- ~ Ak sa sadra dostala na stôl alebo iné povrchy, ihneď tieto miesta umyte čistou vodou.
- ~ Po vyschnutí môžete odliatok ďalej opracovať (brúsenie, rezanie, povrchová úprava).
- ~ Tento postup tvorí základ pre ďalšiu prácu s formami a modelmi zo sadry.

Vyskúšajte dva základné postupy práce s formou:

- Forma z hliny:** vytvorenie hlinenej formy pre jednorazové odlíatie sadrového výsledného reliéfu.
- Sadrová forma:** vymodelovanie hlineného modelu – vyrobenie sadrovej formy – natlačenie hliny do sadry.

ZADANIE:

Vyskúšajte si prácu so sadrovou formou.

Oboznámte sa s princípom formy ako základným postupom v sochárskej a remeselnej praxi.

Naučte sa pracovať so sadrou a vyskúšajte z hliny vyrobiť vlastnú formu. Osvojte si technologický proces prípravy foriem z hliny a sadry. Pochopte rozdiel medzi pozitívom a negatívom (formou) a uvedomte si ich vzťah.

Príprava a potrebné materiály

- ~ modelovacia hlina,

- ~ sadra (biela modelárska) a voda,
- ~ separačný prostriedok (saponátová voda/jedlý olej/technický separátor),
- ~ modelárske nástroje, špachtle, plastová nádoba kruhového alebo štvorhranného tvaru, nožík, štetce, handrička,
- ~ pracovná podložka, ochranná zástera, rukavice.

ZADANIE:

Vytvorte z hliny formu na odlíatie sadrového reliéfu.

Uplatnite poznatky o princípoch odlievania a z hliny vymodelujte formu určenú na jednorazové odlíatie zo sadry.

Vytvorte reliéf, plaketu alebo medailu s vlastnou témou a osobitým výtvarným výrazom.

- ~ Z hliny vytvorte negatívnu formu (tvar, ktorý bude neskôr vyplnený sadrou).
- ~ Pred vyliatím sadrou formu jemne potrite separačným prostriedkom (napr. saponátovou vodou).
- ~ Nalejte do formy čerstvo rozmiešanú sadru.
- ~ Po zatvrdnutí sadry formu opatrne odstráňte a nechajte odlatok zatvrdnúť, nie však celkom vyschnúť. Vysušenú hlinu by ste už od sadry neoddělili.
- ~ Výsledkom je sadrový reliéf.

Sadrový medailón z hlinenej formy

ZADANIE:

Navrhňte sadrovú formu pre natláčanie hliny do formy.

*Uplatnite čo ste sa naučili o práci s formou a vymodelujte z hliny model, z ktorého vytvoríte sadrovú formu na opakované použitie.
Vytvorte reliéf/plaketu/medailu s vlastnou témou a výrazom.*

- ~ Najprv vymodelujte pozitívny hlinený model – nízky reliéf, ktorý chcete odlievať. Tvar musí mať také parametre, aby sa dal z formy vyňať.
- ~ Okolo modelu vytvorte lem, alebo umiestnite formu do plastovej nádoby.
- ~ Nalejte sadru a nechajte formu úplne vyschnúť.

- ~ Potom môžete natláčať plát hliny. Do vnútra sadrovej formy natlačte mäkkú hlinu – tá sa prispôsobí tvaru formy.
- ~ Po pár sekundách hlinu opatrne vyberte, pomôžte si malým kúskom hliny, ktorým hlinu zachytíte.
- ~ Získate nový hlinený reliéf podľa pôvodného modelu.

Ukážka študentskej práce:

Najprv som z plastickej hliny vytvoril kompaktný model trilobita so snahou zachytiť čo najviac detailov anatomickej stavby. Model som následne upevnil na dno odlievacej nádoby tak, aby okolo neho zostal dostatočný priestor pre zalievanie. Pred samotným odlieváním som povrch modelu ošetril separačným roztokom z vody a saponátu, aby sa zabránilo jeho príľnutiu k sadre. Ešte vlhký hlinený model trilobita som úplne odstránil zo sadrového negatívu, čím vznikla forma určená na ďalšie vytváranie trilobitov z hliny.

Trilobit: Filip Antalík, (2025), študentská práca

Zhodnotenie výsledku:

Výsledný sadrový negatív spĺňa základné požiadavky na formu, avšak zložitá a členitá štruktúra povrchu trilobita sa ukázala ako nevhodná pre tento typ technológie – dochádza k problémom pri vyberaní hliny z formy bez jej poškodenia. Proces vyberania výrobkov z formy je komplikovaný najmä pri detailne členených reliéfoch.

REPLIKA STAROVEKEJ HRY UR

Námetom na kooperatívny projekt v školskom klube alebo inom záujmovom centre je spoločná výroba starovekej hry. Siahneme hlboko do histórie a na základe archeologických nálezov si môžeme vyrobiť jednu z prvých spoločenských hier, ktoré vôbec poznáme. Hrali ju starí Sumeri už pred viac ako 3000 rokmi v starovekom meste Ur.

Hra z mesta Ur sa našla aj v hrobkách kráľov, preto sa niekedy nazýva aj kráľovská hra z Ur. Nevedelo sa s istotou, ako sa hrala, ale podľa nálezov bola veľmi rozšírená. Existujú viaceré verzie pravidiel. V našom texte sa oprieme o rekonštrukcie pravidiel, ktoré prezentoval anglický filológ a asyriológ Irving Leonard Finkel. Ako vedec sa zaoberal problematikou mezopotámskeho písma, jazykov a kultúr v Oddelení Blízkeho východu v Britskom múzeu, špecializoval sa na klinopisné nápisy

na hlinených tabuľkách zo starovekej Mezopotámie. Prekladom textov v klinovom písme dospel aj k objasneniu pravidiel hry z mesta Ur.

Ur (dnes Tell al-Muqayyar) v Iraku, je jedno z významných starovekých miest Mezopotámie, situované blízko Perzského zálivu. Bolo to prvé veľké mesto v regióne. Centrum mocnej sumerskej civilizácie, v ktorom sa nachádzali chrámy venované bohu mesiaca Sîn. Tieto chrámy a impozantné kráľovské hrobky objavené Leonardom Woolleym, odhalili bohatý pohrebný poklad. Podľa tradície bol Ur hlavným mestom impéria v 3. tisícročí pred n. l. Hoci v priebehu storočí upadol, zostal fascinujúcou

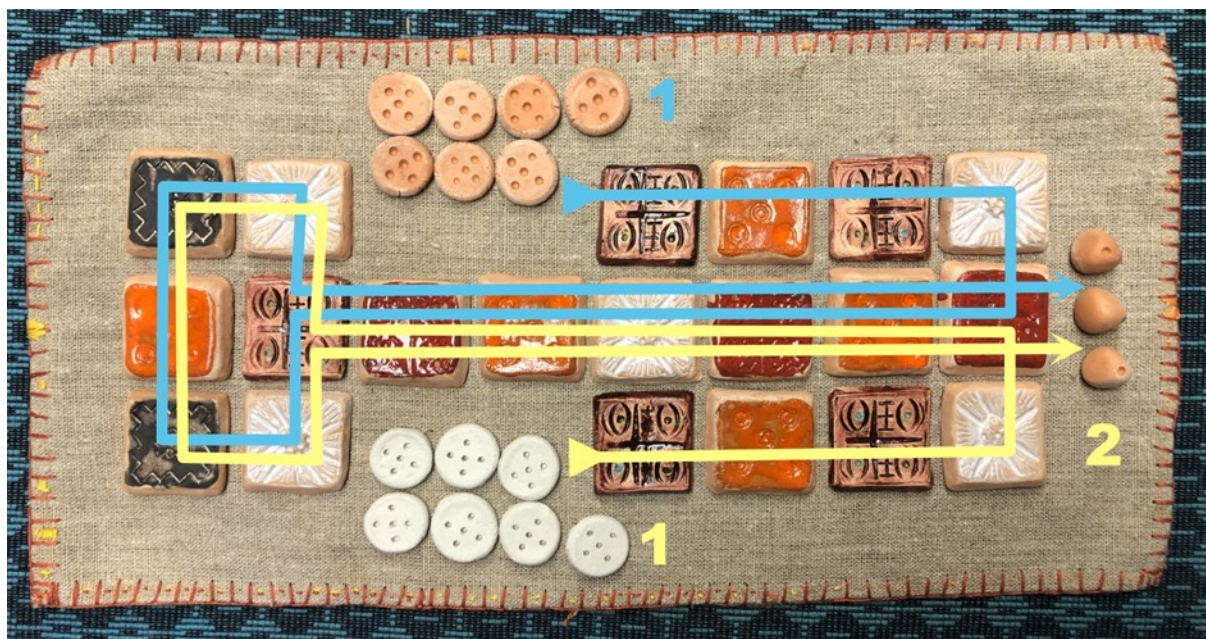

Mesto Ur na mape (zdroj: google maps)

Výroba starovekej hry z mesta UR

archeologickou lokalitou, svedectvom umenia, architektúry a spoločenskej organizácie Mezopotámie.

Plán hry UR s naznačeným smerom oboch hráčov a herné prvky: figúrky v dvoch farbách (1) a 3 štvorsteny na hádzanie (2)
(zdroj: vlastný archív)

Skôr ako sa dostaneme k hraniu hry, môžeme si vyskúšať spolu **vyrobiť herný plán** aj ostatné prvky, a to s využitím sadrových foriem. Na obrázku (hore) vidno, ako budete pracovať. Nakoľko herných prvkov je dokopy skoro 40, je tento námet vhodný ako kooperatívny.

Pravidlá hry UR

Koncept hry je jednoduchý. Hrajú dvaja hráči proti sebe. Cieľom hry je dostať všetky svoje kamene cez hraciu dosku. Ide o akúsi rituálnu cestu premeny chlapca na muža. **Kamene** predstavujú chlapcov, ktorí musia prejsť cestou až za „rieku“, dosiahnuť tak stav dospelosti a vrátiť sa späť. Kamene sú ploché, kruhové, na jednej strane hladké – stav „chlapca“, na druhej označené 5 bodkami – stav „dospelého“.

Cesta je nebezpečná, figúrky sa môžu navzájom vyhadzovať, ale platí základné pravidlo v tejto vojne: **chlapci nemôžu ohroziť mužov a muži nesmú útočiť na chlapcov**. Hráč, ktorý privedie prvý domov všetkých svojich 7 mužov vyhráva.

Rýchlosť pohybu po hracom pláne určuje náhoda aj taktika hry. Háči hádžu **3 štvorstenmi** (dve strany sú označené bodkami). Ak je hore bodka znamená to 1 bod, ak sú bodky dve, 2 body, ak tri, sú to 3 body, ak žiadna, 4 body. Na vrchole dráhy – za riekou – sa figúrka obráti na stranu s 5 bodkami. Je „dospelá“. Ak figúrka pristane na poli, kde je figúrka súpera môže ju „vyhodiť“ – súperova figúrka sa vracia na začiatok. Výnimkou sú private tábory, kto sa do políčka s očami dostane prvý, obsadí si ho. Keď hráč skončí ťah na políčku s kvetinkou, získa bonusový ťah. Aby figúrka opustila dosku, musí hráč

hodiť presné číslo potrebné na posledný krok. Ak hodí viac, figúrka zostáva stáť. Hráč musí ťahať, pokiaľ má tú možnosť, ak sa nemôže pohnúť, zostáva stáť. Hráč, ktorý ako prvý dostane všetky figúrky do cieľa, vyhráva hru.

bežné políčko
tu sa dá vyhadzovať

kvetinka
háďž znova

privátny tábor
hráč môže umiestniť až
4 svoje figúrky na seba

Spoločný tábor
obaja hráči môžu
stohovať až 4 figúrky

bežné políčko
tu sa dá vyhadzovať

ZADANIE:

Spolupracujte v skupine a vytvorte repliku starovekej hry Ur.

Pracujte technikou natláčania do formy. Po vypálení môžete kachličky hracích políčok farebne riešiť engobami, alebo glazúrami.

Herné potreby (vyrobte z hliny s využitím sadrových foriem)

Hrací plán obsahuje 20 políčok (kachličiek) so 6 rôznymi vzormi. Pracujte so sadrovými formami. Vtláčajte do nich hlinu nie príliš suchej konzistencie tak, aby presahovala z formy. Prebytočnú hlinu odstráňte špachtľou pod miernym uhlom. Sadra rýchlo odoberá z hliny vodu, nenechajte hlinu vo forme stvrdnúť. Už by sa nedala vybrať. Vyberte ju s pomocou malého kúska hliny, ktorým hlinu zachytíte. Okraje jemne zahladte mokkými prstami. Kachličky ukladajte na tácku v správnom rozložení a orientácii. Nechajte schnúť. Pred výpalom je dobré okraje kachličiek prebrúsiť brúsnym papierom.

Kamene 7 pre každého hráča (použijeme 2 rôzne hliny: červenicu a biely kaolín). Z oboch druhov hlin vyformujte hady o hrúbke 1,5 cm. Narežte na kúsky 1 cm, získate približne rovnaké dávky hliny, z ktorej formujete hladké guľôčky. Guľôčky rovnomerne sploštíte a jednu stranu kameňov ozdobte 5 bodkami v rovnomerných rozstupoch. Otláčajte tupý koniec špajdle kolmo zhora, najprv urobte stredný bod a od neho v polovici úsečky od okrajov urobte ďalšie 4 bodky.

Štvorsteny na hádzanie, tri v hernej sade, na dvoch vrcholoch značka. Vychádzajte z guľôčok s rovnakou veľkosťou ako kamene. Guľôčku sploštíte dvoma prstami na každej ruke. Uhol otočenia ruky by mal byť 90 °, aby vznikol rovnomerný štvorsten so zaoblenými rohmi. Na dvoch vrcholoch urobte špajdlou bodku.

GLAZOVANIE

Skutočné dobrodružstvo predstavuje práca s glazúrami. Pri výpale sa zmení farba na sklovitý povlak a výrobok získa lesk a prekvapivú farebnosť. Pred tým, ako sa dostanete k povrchovej úprave vlastného výrobku glazovaním, prečítajte si nasledujúci časť. Informácie čerpajú z odborných publikácií (Rada, 2007 a Dorling Kindersley, 2021), kde si môžete svoje poznatky doplniť a rozšíriť. Doplnené sú o vlastné zavedené postupy a odporúčania pre prácu s glazúrami. V dielni na PF pracujeme s glazúrami vo vyhradenej miestnosti a materiály udržiavame dôkladne označené a neprenášame ich do iných častí dielne. Dôsledne dodržiavame bezpečnostné pokyny.

ZADANIE:

Vypálený výrobok upravte glazovaním.

Naštudujte informácie o postupoch a zorientujte sa v ponuke glazúr dostupných v dielni. Pripravte si zvolené glazúry. Výrobok naglazujte a nechajte schnúť. Po výpale zhodnoťte výsledok a zdokumentujte ho.

Nádobka zdobená stekanou glazúrou : Veronika Rusnáková 2026

Glazúra je sklovitý povlak, nanášaný na keramické výrobky na ich ochranu a ako povrchová úprava, ktorá je vodoodolná a môže dodať výrobku estetický aspekt. Je to vrstva sklovitého materiálu, ktorá sa počas výpalu roztaví a natrvalo spojí s povrchom hlineného črepu. Na keramické výrobky sa nanáša **po prvom výpale** – prežahu. Glazúru tvoria tri základné zložky – tavivá, stabilizátory a sklotvorné zložky. Ďalej môže obsahovať farbivá (zvyčajne oxidy kovov), kalivá, zložky ovplyvňujúce odtieň glazúry a proti usadzovaniu glazúry, prípadne ďalšie zložky upravujúce vlastnosti glazúry pri nanášaní na výrobok.

Druhy glazúr

Skupiny glazúr (Homzová, 2014), pomenovaných podľa hlavného obsiahnutého taviva, sú:

- ~ **olovnaté pórovinové glazúry**, po výpale lesklé a transparentné, ktoré sa pália už pri teplote okolo 800 °C. Používali sa už asi pred 2000 rokmi v oblasti Stredomoria, v Európe a Číne. U

nás sa objavili približne v stredoveku. Dnes sa už nepoužívajú na úžitkovú keramiku kvôli toxicite olova.

- ~ **ciníčené glazúry**, ktoré na výrobku vytvárajú bielu kryciu glazúru. Známe boli na Blízkom východe, používali sa v islamskom hrnčiarstve, odkiaľ sa dostali do Európy. Používali sa na majoliku a fajansu. Typickým príkladom na našom území je habánska fajansa.
- ~ **soľná glazúra**, používaná na európsku kameninu. Traduje sa, že bola objavená pri výpale kameniny v peciach na drevo, keď si niekto všimol, že pálením sudov, v ktorých sa uskladňovali nasolené ryby, vznikla na povrchu keramiky glazúra. Pri pálení sa do pecného priestoru vhadzuje kuchynská soľ. Sodík, ako silné tavivo natavuje povrch črepu aj celý pecný priestor, chlór uniká z pece ako plyn. Tento plyn je jedovatý a leptá. Tento spôsob výpalu bol rozšírený hlavne v Nemecku. Vznikala kvalitná kamenina sivej farby na povrchu s typickou textúrou „krupice“. Farba a výzdoba výrobku sa ovplyvňovala nanášaním engoby alebo maľovaním oxidmi kovov na črep.
- ~ **popolové glazúry**, typické vo východnej Ázii, vytvorené len z popola stromov alebo rastlín, ktorý obsahuje draslík a vápnik.
- ~ **živcové glazúry** ázijského porcelánu.
- ~ Moderná technológia priniesla výrobu nových, **fritových glazúr**, ktoré sa nedajú zaradiť do tradičných kategórií.

Výsledný vzhľad glazúry ovplyvňuje okrem zloženia aj:

- ~ teplota výpalu,
- ~ teplotná krivka - výpal aj chladenie,
- ~ atmosféra v peci - oxidačný výpal, redukčný alebo neutrálny,
- ~ hlina, na ktorú je glazúra nanesená,
- ~ hrúbka vrstvy nanesej glazúry,
- ~ aj vzájomné pôsobenie medzi rôznymi glazúrami v peci.

Vlastnosti glazúr

- ~ **Podľa priehľadnosti** delíme glazúry na transparentné (priehľadné), polotransparentné a krycie.
- ~ **Podľa lesku** delíme glazúry na lesklé a matné.
- ~ **Podľa zloženia** delíme glazúry na surové a fritové. Surové glazúry sú namiešané z pomletých surovín ako mletý živec, krieda, kremeň a podobne.

Stekanie niektoré glazúry majú viac tendenciu stekať.

Trhlinkovanie alebo aj krakelovanie je efekt, ktorý dosahujú niektoré glazúry. Dochádza k nemu vplyvom nerovnomerného rozpínania glazúry a črepu.

Postup pri glazovaní

1. Musíte mať vypálený a suchý črep pripravený na glazovanie. Odstráňte z neho drobné nedokonalosti (šmirgľom alebo pilníkom). Pritom sa vyhýbajte dotýkaniu črepu masťnými rukami, či inému zašpineniu povrchu črepu, mohlo by to ovplyvniť priľnutie glazúry.
2. Glazúry vyzerajú po výpale dosť odlišne než odtieň v surovom stave. Vyberte si glazúru podľa vzorkovnice, zoberte na vedomie teplotný rozsah výpalu uvedený na obale. Zamiešajte glazúru s vodou v mažiariku a precedte cez glazúrové sitko. Hrčky, ktoré zostanú v sitku, môžete znovu vrátiť do mažiara a rozmiešať ich na hladkú kašičku. Postup budete možno musieť opakovať aj viackrát. Efektne glazúry nepreciedzame. Pri práci s práškovou formou glazúry treba byť mimoriadne opatrný, aby sa prášok nezvíril. Používajte rúško.
3. Zachovajte si údaje o druhu glazúry (číslo glazúry, teplotný rozsah výpalu, odtieň) z nádoby. Už rozrobenú glazúru v miske môžete znovu rozriediť pridaním vody, pomôže pridanie stekucovadla.
4. Na každú glazúru používajte extra štetec. Glazúra sa môže nanášať štetcom, namáčaním, nalievaním, fľakaním, môžete kombinovať viaceré glazúry.
5. Vypaľujú sa úplne vysušené výrobky (aspoň deň schnutia) na požadovanej teplote.
6. Po práci utrite stoly mokrou hubkou. Umyte si ruky.

Anomalocaris canadensis: Filip Antalík (2025), ukážka procesu glazovania: vypálený črep, naglazovaný objekt, vypálený objekt

Anomalocaris canadensis je vyhynutý rod dravých živočíchov, z obdobia kambria. Zachoval sa v podobe skamenelín. Vďaka usadeniu minerálnych látok v špeciálnych podmienkach sa zachovali tvary dávno vyhynutých živočíchov. Autor tohto stvárnenia Filip zhmotnil svoju predstavu o tvorovi v keramickej plastike a dodal mu živé farby. O pôvodnej farebnosti živočicha sa môžeme len domnievať.

Komentár k postupu práce študenta Filipa Antalíka

Najskôr som si vybral vhodné typy glazúr. V prípade potreby som ich najprv podrvil v mažiariku a preosial cez jemné sito, aby som odstránil hrubé častice. Následne som ich podľa potreby rozriedil vodou – buď ešte pred nanášaním alebo priamo v nádobe premiešal s vodou pomocou lyžičky, aby vznikla homogénna zmes.

Glazúru som nanášal štetcom v niekoľkých vrstvách. Tento spôsob bol zvolený zámerne, pretože vzhľadom na členitý povrch a viacfarebné prevedenie by technika oblievania nebola praktická ani efektívna. Po dôkladnom zaschnutí glazúry bol výrobok pripravený na výpal. S výsledkom som spokojný, podarilo sa to. Jediné prekvapenie bolo, že hnedá glazúra použitá na spodok nebola glazúra ale engoba... ale nič zlé sa nestalo nakoniec to vyzerá ešte lepšie, realistickejšie a menej umelo.

UKÁŽKY PRÁC ŠTUDENTOV A REFLEXIE ICH SKÚSENOSTÍ

Naglazovaný výrobok pred vypálením

Veronika

Tóthová: Fúkaná glazúra na miske, 15x15 cm, 2025

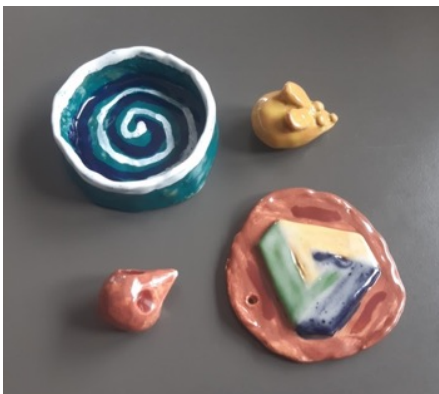
Najprv som si pripravila glazúru, ktorú som zriedila s vodou, pridala saponát a slamkou nafúkala bubliny. Bublíny som nechala spadnúť na tanier, kde praskli a zanechali vzor. Potom som nechala dielo vyschnúť a vypáliť v peci. Ciele zadania sa mi podarilo splniť: dokázala som si namiešať glazúru a vybrať si správny postup nanášania. Taktiež som sa bližšie oboznámila s technikou glazúry.

Najťažšie pre mňa bolo nechať glazúru spadnúť na tanier takým spôsobom, aby zanechala požadovaný vzor.

Príjemné bolo skúšať novú techniku, ktorú som sama nepoznala. Nepříjemné bolo, že sa glazúra kvôli tvaru misky zhromažďovala v strede.

Naglazované výrobky pred vypálením

Naglazované výrobky po vypálení

Viktória Švecová: Glazovaný hrnček, 15x15 cm, 2025

Vypálený hrnček som upravila glazovaním. Najprv som si premyslela, aké farby chcem použiť, a následne som si začala pripravovať glazúru.

V mažiari som si rozdrvila glazúru a zmiešala s vodou, aby vznikla zmes podobná smotane. Následne som glazúru nanášala na črep vo viacerých vrstvách, výrobky som nechala vyschnúť a dala vypáliť.

Najťažšie na glazovaní bolo predstaviť si finálnu farbu produktu, keďže prášok bol inej farby ako samotná vypálená glazúra. Hrnček bude slúžiť na kávu.

Tereza Kuchárová: Glazovaný hrnček a srnka, 2025

Na vypálené produkty som si vybrala glazúru. Na zviera som zvolila tigriu hnedú a na nádobu z plátu glazúru pšenicovej farby a hawaii. Jednotlivé glazúry som naniesla za pomoci štetca na výrobky. Potom nasledoval už len druhý výpal. Čas glazovania bol asi 15 minút.

S glazovaním som spokojná len tak priemerne. Konzistenciu najmä pšenicovej glazúry som neodhadla a na výrobku sa nechýtila tak, ako som očakávala. Pochopila som však, že práca s glazúrami je niekedy aj o náhode a vyžaduje si viac skúseností. S finálnymi produktami som spokojná.

Ela Štecová: Pohár na kávu a stojany na vonné tyčinky. 10 x 8 x 9cm, glazovaná keramika, 2025

Vypálené výrobky som natrela glazúrou. Následne som ich dala znova vypáliť. Glazúrovanie mi zabralo cca hodinu. Pri výpale stojanov nastala chyba. Stojančeky boli postavené čo spôsobilo rozmazanie glazúr. Pre túto chybu sa mi stojany nepáčili no funkciu plnia. Naopak hrnček sa vypálil presne podľa mojich predstáv.

Dnes si v stojanoch pálim vonné tyčinky a v hrnčeku si vychutnávam kávu každý deň.

Laura Kertéssová: Glazovaná nádoba, 15 x 15 x 15 cm glazovaná keramika, 2025

Glazúra: Zelená supernova (1020 – 1080 C) a Hawai modrá (1020 – 1080 C)

Po 1. výpale bol výrobok glazovaný štetcom. Glazovanie trvalo približne 50 minút, následne prebehol druhý výpal. Práca si vyžadovala presnosť. Výsledný efekt glazúry bol prekvapivý a zaujímavý.

Lucia Mistríková: Zvonček glazovaný odtieňmi zelenej, 2025

Samotný zvonček bol vytvorený natláčaním do formy. po vypálení som šmirgľom mierne upravila povrch. na glazovanie som použila tri rôzne odtiene zelenej.

Natália Štúriková: *Nádoba hrnček*, 2025

Najprv som si z hliny vytvorila guľu. Potom som ju rozvaľkala na plát. Pomocou papiera som si odmerala dĺžku plátu, aby som ho mohla obtočiť okolo hrnčeka. Plát som pripevnila pomocou šlikra a spoj dobre uhladila. Celý hrnček som nakoniec vyhladila a nechala vyschnúť. Všetko mi to trvalo približne 50 minút.

Myslím si, že sa mi hrnček podaril. Dala som ho vypáliť a neskôr som naň naniesla glazúru. S celkovým výsledkom som veľmi spokojná. Bol to zároveň jeden z mojich cieľov – odnieť si z keramiky vlastnoručne vyrobený hrnček.

Viktória Líšková: *Glazovanie misky*, 2025

Pri procese glazovania som využila svoj výrobok, črep - popolník. Najprv som si rozrobila glazúru, teda som prášok rozmiešavala v správnom pomere s vodou, kým nevznikla zmes s textúrou podobnou jogurtu. Glazúru som nanášala v dvoch vrstvách a pre krajší efekt som okraj potrela glazúrou slabšieho odtieňa farby. Výslednú nádobu som dala do pece na vypálenie. Samotné potieranie mi dalo trochu zabráť, kvôli extrémne rýchlemu schnutiu glazúry. S konečným výsledkom som veľmi spokojná.

detská práca: *Mačka*, 2025

Žofka (8 r.) modelovala z predstavy, najprv vymodelovala dutinu a prilepila k nej končatiny.

Tvar sa trochu prebáral, lebo hlina bola mokrá, a tak sme si pomohli vypchatím dutiny papierom. Primodulovala uši, detaily tváre, trochu sme jej pomohli so zubami. Po prvom výpale mačku glazovala, farby si vybrala podľa vzoriek, spolu sme ich pripravili a štetcom natierala povrch aj vnútro mačky sama. .

Mydelničky – experimentovanie s glazúrami, 2025

V rámci predmetu sme vyrábali užitkový predmet –mydelničku. Jednoduchý model mydelničky na nožičkách s tromi dierkami poskytol priestor pre tvorivé objavovanie kombinácií glazúr a porovnávanie účinkov.

detská práca: Mydelnička v tvare ryby – kapor albín, 2025

Niekedy prichádza dieťa do tvorivého procesu s veľmi silnou svojou vnútornou témou. Filipko (8. r) s veľkým záujmom o ryby stvárnil na hodinách keramiky viacero rôznych druhov rýb so snahou o vystihnúť detailov. Takto sa vysporiadal so zadáním užitkového predmetu – mydelničky a prispôbil si ho svojej téme.

detské a študentské práca: *Kvety*, 2025

Drobný objekt v tvare kvetu dáva veľký priestor pre individuálne uplatnenie predstáv a tvorivé experimentovanie s farebnosťou. Každý keramický výrobok je prekvapením pre jeho tvorca a dáva zážitok radosti z tvorivého procesu.

ODPORÚČANÁ LITERATÚRA A SLOVO NA ZÁVER

Téma keramiky je rozsiahla a kvalitne spracovaná v odbornej aj popularizačnej literatúre. Niektoré tituly sa zameriavajú na dejiny, iné sa sústreďujú na prezentáciu rôznych techník, námetov a postupov tvorby. Aj preto je možné neustále objavovať nové poznatky – prostredníctvom praktickej práce i štúdiá odbornej literatúry. Z bohatej ponuky publikácií vyberáme niekoľko titulov, ktoré sú k dispozícii na prezenčné štúdium v našej knižnici Centra umenia a kultúry. Tieto knihy a časopisy môžu byť inšpiráciou, zdrojom nových poznatkov aj praktických rád pri práci s hlinou. Neváhajte samostatne hľadať ďalšie tituly v knižniciach a kníhkupectvách.

Od prvého dotyku s hlinou až po finálny výpal nás práca s hlinou učí trpezlivosti, rešpektu k materiálu a schopnosti premýšľať v súvislostiach. Znalosť základných postupov a technológií je nevyhnutným východiskom, no skutočná hodnota keramickej tvorby vzniká vtedy, keď sa k nim pridá osobný zámer. Nech je táto učebnica sprievodcom, ktorý poskytne základy a povzbudí k vlastnému hľadaniu, objavovaniu a tvorbe.

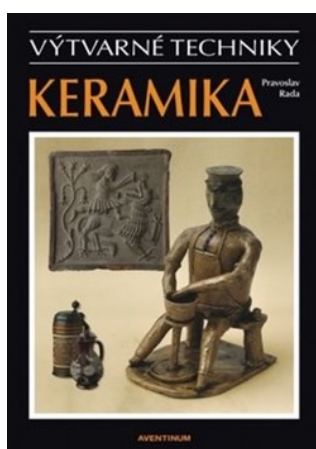
Tymelová, Veronika. *Keramika pro život s přírodou*. Praha: GRADA, 2018.

Kniha sa zaoberá technikami keramickej tvorby s dôrazom na hľadanie inšpirácie v prírode. Autorka poskytuje návody, ako nájsť a spracovať vlastnú keramickú hlinu z prírody, a ponúka praktické rady na tvorbu a vypaľovanie keramických výrobkov. Kniha je určená pre všetkých, ktorí majú túžbu objavovať a tvoriť, a je vhodná aj pre rodičov, ktorí chcú tráviť čas so svojimi deťmi pri kreatívnych aktivitách spojených s keramikou.

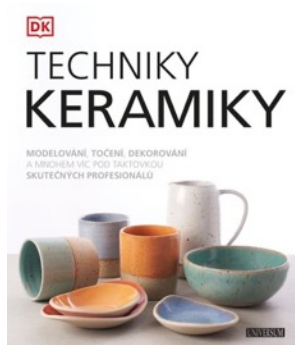
Krédlová, Kateřina, *Hravá keramika*. Praha: GRADA, 2023.

Táto publikácia vás prevedie jedenástimi projektmi s rôznymi keramickými technikami a krok za krokom ukáže pracovné postupy aj spracovanie rôznych druhov hliny. Modelovanie je tvorivý proces plný objavovania – rozvíja zručnosť, jemnú motoriku a podporuje sústredenie. Je to zároveň upokojujúca a terapeutická činnosť, pri ktorej je samotná práca s hlinou cieľom i zážitkom. Hlina sprevádza ľudstvo od počiatkov dejín a dodnes si zachováva svoju príťažlivosť.

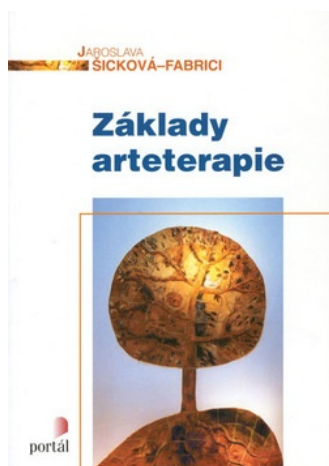
Rada, Pravoslav. *Výtvarné techniky: Keramika*. Aventinum, 2007.

Táto publikácia patrí do známej edície Výtvarné techniky, ktorá sa venuje sprístupňovaniu základných i pokročilých výtvarných postupov širokej verejnosti. Autor, český sochár Pravoslav Rada, v nej zrozumiteľne vysvetľuje zásady práce s keramickou hlinou, techniky modelovania, točenia na hrnčiarskom kruhu, odlievania i dekorovania. Kniha je doplnená množstvom ilustračných fotografií a náčrtov, ktoré krok za krokom približujú jednotlivé postupy. Cenná je aj tým, že spája tradičné remeselné znalosti s tvorivým prístupom a ponúka čitateľovi možnosti, ako rozvíjať vlastnú kreativitu pri práci s keramikou. Je určená študentom výtvarných odborov, pedagógom, ale aj všetkým záujemcom, ktorí chcú získať pevné základy v keramickej tvorbe alebo sa zdokonaľiť v už osvojených technikách.

Techniky keramiky, Euromedia Group, Universum, 2021.

Výborne vizuálne spracovaná kniha vás prevedie základmi keramiky – od prípravy hliny cez tvarovanie, zdobenie, vypaľovanie a glazovanie. Fotografie ukazujú možnosti rôznych techník a odborné rady autorov pomáhajú zvládnuť všetky potrebné kroky k realizácii vlastných nápadov.

Šicková-Fabrice, Jaroslava: *Základy arteterapie*. Praha: PORTÁL, 2002.

Arteterapia pomáha uvoľňovať a vyjadrovať emócie, porozumieť sebe aj druhým a zvládať rôzne životné ťažkosti. Autorka predstavuje teoretické základy, cieľové skupiny klientov a ciele arteterapie – podporu komunikácie, kreativity, spontánnosti či hľadanie zmyslu života. Kniha sa zameriava najmä na prácu s hlinou, opisuje konkrétne techniky a ich využitie. Rozšírené vydanie prináša nové kazuistiky, otázky výskumu, význam rôznych výtvarných materiálov a pohľad na aktuálne štandardy arteterapeutického vzdelávania doma i v Európe.

GOLEM. *Keramické tvorenie pre všetkých*. Praha: SEND, EFKO art, s.r.o. 2025.

Časopis je určený pre všetkých, ktorí radi tvoria z hlíny. Každé číslo prináša približne 20 fotonávodov s postupmi od základov až po pokročilé techniky. Inšpiráciu v ňom nájdú deti aj dospelí, začiatočníci i skúsení keramikári. Časopis tiež vyhlasuje súťaže pre amatérskych tvorcov na rôzne témy.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- CeramTec**, 2025. *Ceramic Solutions for Industry and Medicine* [online]. [cit. 2025-09-01]. Dostupné z: <https://www.ceramtec.com>
- Dorling Kindersley**, 2021. *Techniky keramiky*. Euromedia Group, Universum, ISBN 978-80-242-7280-1
- HOMZOVÁ, Janka – FECSÓ, Szilárd**, 2014. *Základy hrnčiarstva a keramickej tvorby*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 978-80-8052-882-9.
- HOMZOVÁ, Janka**, 2015. *Artefietika v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 978-80-565-0955-5
- HRUBAN, Robert**, 2013. Waschberg-žďanická jednotka, <https://moravske-karpaty.cz/prirodni-pomery/geologie/zdanicka-jednotka/>
- Keramická hlina, skladovanie a recyklovanie*, [online]. Stránky predajcu PECE pottery suppliers [cit. 2025-09-04]. dostupné na: https://www.pece.sk/sluzby/keramicka_hlina_skladovanie_recyklovanie
- KÁČER, Štefan**, ed. 2005. Geologická mapa SR v mierke 1:50 000 – Geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava.
- KODĚRA, Miroslav**, ed. 1986-1990. *Topografická mineralógia Slovenska I.-III.* – Bratislava: Veda, 1986
ISBN 8022401935
- Konštrukčná keramika: Multifunkčné materiály* | GW Ceramics - Precision Advanced Ceramic Solutions [online]. [cit. 2025-09-01]. *Wikipedie*. Dostupné z: <https://lms.umb.sk/mod/forum/view.php?id=240678&forceview=1>
- KRÉDLOVÁ, Veronika**, 2023. *Hravá keramika : 11 projektů modelování základními keramickými technikami krok za krokem*. Praha: GRADA. ISBN 978-80-271-5054-0.
- LIŠTIAKOVÁ, I.– FÁBRY LUCKÁ, Z.** (Eds.) 2016. *Expresívne terapie vo vedách o človeku*. Bratislava : Univerzita Komenského, ISBN 978-80-223-4148-6
- MACEK, T.** 2007. *Keramika*. 1. vydanie. Brno : Computer Press, 112 s. ISBN 978-80- 251-1568-8.
- Moravské zemské muzeum**, [online]. Oficiálne stránky múzea. [cit. 2025-09-04]. Dostupné z: <https://www.mzm.cz/>
- Narodni muzeum**. Věstonická Venuše // Nejstarší šperky & ozdoby těla [online video]. YouTube, [cit. 2026-07-31]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Kco7LdcuX_Q
- OLIVA, Martin**, 2025. Prednáška: *Jak byla nalezena a co znamená Věstonická venuše*. Dietrichsteinský palác, Zelný trh 8, Brno, posledná aktualizácia 3. 9. 2025, 17:00 [online]. [cit. 2025-09-04]. Dostupné z: <https://www.mzm.cz/jak-byla-nalezena-a-co-znamenava-vestonicka-venuse>
- ONDRŮŠKOVÁ, Pavla**, 2007. Návrat Věstonické venuše ohlíželi muži s puškami. *Mladá fronta DNES*. 5. september 2007, s. B1–B2 [online]. [cit. 2007-09-05]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz>
- RADA, P.**, 2007. *Výtvarné techniky: Keramika*. Praha: Aventinum. ISBN 978-80-86858-45-6.
- SEDLÁKOVÁ, A.**, 2016. *Arteterapia a svet výtvarných odpovedí*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- SLAVÍK, J.** 1997. *Od výrazu k dialogu ve výchově : artefietika*. Praha : Karolinum, 1997, ISBN 80-7184-437-3.
- ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava**, 2002. *Základy arteterapie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-616-0.
- ŠICKOVÁ-FABRICI, J., ŠICKO, J., & kol.** (2011). *Quo vadis (art) terapia? – Zborník príspevkov na medzinárodnej arteterapeutickej konferencii v Bratislave*, (s. 52 – 57).
- TINÁKOVÁ, Monika**, 2017. *Moderná konštrukčná keramika a jej vývoj*. Bratislava: VND Veda na dosah, Centrum vedecko-technických informácií SR [online]. [cit. 2025-09-02]. Dostupné z: <https://vedanadosah.cvtisr.sk/technika/materialy/moderna-konstrukcna-keramika-a-jej-vyvoj>
- TYMELOVÁ, Veronika**, 2018. *Keramika pre život s prírodou*. Praha: GRADA. ISBN 978-80-271-0463-5.
- Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV)**, [cit. 2025-06-24]. Dostupné z: <https://uluv.sk/casopis-rud/4-2017/gustav-virag-uchovavam-lubietovske-motivy/>
- Věstonická venuše** [online]. Posledná aktualizácia 9. august 2025, 14:20 [cit. 2025-09-01]. *Wikipedie*. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C4%9Bstonick%C3%A1_venu%C5%A1e
- ŽBIKOWSKI, Radosław**, 2018. *Horniny a minerály*. Varšava: MULTICO. ISBN 978-80-7639-188-8.

ISBN 978-80-557-2354-9

